

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Martina Staňková

**Vyživovací povinnost rodičů k nezletilým dětem
ve srovnání s německou právní úpravou**

Diplomová práce

Olomouc 2015

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vyživovací povinnost rodičů k nezletilým dětem ve srovnání s německou právní úpravou vypracovala samostatně a citovala jsem veškeré použité zdroje.“

V Praze dne

.....
Martina Staňková

„Tímto bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce JUDr. Lence Westphalové, Ph.D. za ochotu vést práci na vybrané téma. Dále bych chtěla poděkovat svým blízkým za jejich podporu a trpělivost.“

Obsah

Úvod.....	5
Seznam použitých zkratk.....	8
1. Obecná charakteristika pojmu vyživovací povinnosti.....	9
1.2 Historický exkurz.....	13
2. Vyživovací povinnost k nezletilým v české právní úpravě.....	15
2.1 Kritéria určující rozsah vyživovací povinnosti.....	16
2.1.1 Odkázanost na výživu.....	18
2.1.2 Možnosti, schopnosti a majetkové poměry povinného.....	20
2.1.3 Právní domněnka příjmů.....	24
2.1.4 Odůvodněné potřeby oprávněného.....	25
2.1.5 Shodná životní úroveň.....	27
2.2 Vznik, trvání, zánik vyživovací povinnosti.....	28
2.2.1 Změna poměrů.....	30
2.3 Splatnost, promlčení, započtení výživného.....	32
2.4 Následky neplnění vyživovací povinnosti.....	35
2.4.1 Civilněprávní následky.....	35
2.5.2 Trestněprávní následky.....	38
3. Vyživovací povinnost rodičů k nezletilým v německé právní úpravě.....	40
3.1 Obecně k institutu vyživovací povinnosti v německém právu.....	40
3.2 Metoda tzv. objektivizace výživného.....	41
3.2.1 Automatická valorizace výživného.....	43
3.3 Kritéria určující rozsah výživného.....	44
3.3.1 Potřebnost (Bedürftigkeit).....	46
3.3.2 Schopnost plnit (Leistungsfähigkeit).....	46
3.4 Minimální výše výživného.....	48
3.5 Zálohování výživného státem (Unterhaltvorschuss).....	49
4. Závěr.....	51
5. Seznam použité literatury.....	54
6. Anotace/Abstract.....	59
7. Klíčová slova/Keywords.....	61

Úvod

Manželství je trvalé, zákonem založené společenství mezi mužem a ženou, jehož hlavním účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí. Trvalost manželského svazku je v dnešní době jistým přežitkem, vzhledem ke skutečnosti, že zhruba každé třetí manželství končí rozvodem. Při rozvodu není prioritou vyřešit pouze majetkové vztahy mezi manžely, manželstvím založené, ale je třeba do budoucna vyřešit i otázku výchovu a výživu dětí, které se z manželského svazku narodily. Při tak vysoké míře rozvodovosti, vzrůstá i požadavek na zajištění určité míry kontinuity výchovy a výživy dítěte. V naprosté většině případů bývá dítě svěřeno do péče matky a otázkou, se kterou je poté třeba se vypořádat, je styk s druhým rodičem a také způsob, jakým rodič bude plnit jednu z jeho základních povinností, totiž povinnost vyživovací. V každém případě je třeba zachovávat dobré vztahy v rodině a mezi rodiči je vždy preferována, s ohledem na citlivost těchto vztahů, společná dohoda rodičů. Dle mého názoru, je otázka výchovy a výživy o to citlivější ve vztazích s nezletilými dětmi, které jsou teprve v průběhu vývoje a jejich fyzický, psychický a sociální vývoj ještě není zcela ukončen. Situace, kdy taková dohoda mezi rodiči možná není, je třeba, aby o těchto záležitostech rozhodl soud. Práce se zaměřuje na vyživovací povinnost rodičů k nezletilým dětem tak, jak je zkoumána v případě, kdy o ní rozhoduje soud, dále kritérii, kterými se soud při posuzování případu zabývá, a to na straně povinného i na straně oprávněného. Dále se práce zabývá variací kritických situací, které mohou být předmětem posuzování a kterým v praxi může dojít.

Podnětem pro volbu daného tématu pro mě byla především důležitost právního institutu vyživovací povinnosti vzhledem k tomu, že se jedná o nejdůležitější povinnost rodičů, kterou ke svým dětem mají, když jejím účelem je komplexně zabezpečit jejich životní potřeby. Téma vyživovací povinnosti je navíc tématem aktuálním v každé době a zaujalo mě taktéž proto, že jsem se s touto problematikou setkala při práci v advokátní kanceláři, kterou jsem absolvovala jako praxi v průběhu mého studia. Pro svou práci jsem zvolila komparaci právní úpravy vyživovací povinnosti tak, jak je upravena v českém právním systému, podle nové právní úpravy obsažené v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku a německém právní úpravě podle zákona č. 195/1896 Sb., Bürgerliches Gesetzbuch, tj. německého občanského zákoníku. Srovnání obou úprav jsem zvolila s ohledem na systém tabulek a pokynů, které v německé úpravě napomáhají stanovit výši výživného objektivním způsobem, když naproti tomu našemu právnímu systému je tzv. objektivizace výživného cizí. V obsahu německé právní úpravy jsou však obsaženy i jiné

odlišné instituty vyživovacího práva, které je příhodné ohledem na tyto odlišnosti porovnat.

Vzhledem k tomu, že institut vyživovací povinnosti, který je po rekodifikaci soukromého práva upraven v novém občanském zákoníku, a který nahradil předchozí úpravu v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, poměrně shodně, je možné při zpracování tématu vycházet z knih dostupných a upravujících tento institut podle citovaného zákona o rodině. Z výše uvedeného pak vyplývá i použitelnost dosavadní rozhodovací praxe soudů, jakož i dalších s tím souvisejících zdrojů. Při zpracování jsem tedy vycházela z komentářové literatury M. Hrušákové, Zákona o rodině. Zákona o registrovaném partnerství. Dále se problematikou zabývá M. Holub, H. Nová, L. Ptáček a J. Sladká Hyklová v publikaci Zákona o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími. Velice přínosnými mi s ohledem na aktuální zpracování tématu po rekodifikaci, byla D. Kovářová s publikací Vyživovací povinnost po rekodifikaci a K. Svoboda s publikací Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva. Při zpracování tématu jsem taktéž čerpala z Hrušákové M., Králíčkové Z., Westphalové L., z komentáře k Občanskému zákoníku II: rodinné právo (§ 655–975). K nastudování německé právní úpravy jsem čerpala z publikací Schwab D., Schlüter W. a také z komentářové literatury k německému občanskému zákoníku od Kaiser D., Schnitzler P. a Friderici P, a velice přínosná mi byla i Publikace Řízení ve věcech rodinněprávních ve České republice, Slovensku a Německu a jejich aktuální problémy od Šínové R. Podkladem mi byla taktéž stávající judikatura, platné právní předpisy a odborná periodika vztahující se k tomuto tématu.

Cílem mé práce je vytvoření ucelenějšího a komplexnějšího pohledu na právní úpravu institutu vyživovací povinnosti obou států, srovnání zásadních odlišností a zhodnocení jejich pozitivních a negativních aspektů. V práci jsem použila metodu analytickou a komparativní, neboť je práce zaměřena na rozebrání zákonné úpravy a porovnání podstatných odlišností mezi úpravou tuzemskou a zahraniční-německou.

Práce je rozčleněna na tři kapitoly, které jsou dále rozčleněny na podkapitoly. Obsahem první kapitoly je obecná charakteristika pojmu vyživovací povinnosti, jakož i pohled na stručný historický vývoj tohoto institutu na území České republiky. Druhá kapitola je nejobsáhlejší, vzhledem k tomu, že podrobně rozebírá právní úpravu vyživovací povinnosti v českém právním řádu. Je zaměřena na jednotlivá kritéria určující rozsah vyživovací povinnosti, její vznik, zánik a trvání. Dále pojednává o problematice změny poměrů, splatnosti výživného, prodlení a zálohování výživného. Poslední podkapitola pojednávající o české právní úpravě je pak zaměřena na civilní i trestněprávní následky neplnění vyživovací povinnosti. Třetí kapitola se obdobným způsobem zaměřuje na právní úpravu vyživovací povinnosti ve Spolkové republice

Německo, a to zejména na charakteristiku základních pojmů rozhodujících o výši výživného a dále na specifické instituty dané právní úpravou.

Problematika vyživovací povinnosti k nezletilým dětem sice není v zákoně obsažena nikterak rozsáhle, ale tématu by bylo možné věnovat se zevrubněji, a to i vzhledem k rozsáhlé judikatuře soudů, jež se k této problematice vztahuje. S ohledem na to, že je práce komparací, není tak možné se s ohledem na omezený rozsah práce, zabývat se jednotlivými aspekty příliš podrobně.

Seznam použitých zkratk

SPO	- zákon o sociálně-právní ochraně dětí
OZ	- občanský zákoník
ZOR	- zákon o rodině
ZŘS	- zákon o zvláštních řízeních soudních
ABGB	- Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch ¹
ČR	- Česká republika
OSŘ	- občanský soudní řád
TZ	- trestní zákoník
SRN	- Spolková republika Německo
GG	- Grundgesetz ²
BGB	- Bürgerliches Gesetzbuch ³

¹ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch = Všeobecný občanský zákoník

² Grundgesetz = Základní zákon, Ústava

³ Bürgerliches Gesetzbuch = Občanský zákoník

1. Obecná charakteristika pojmu vyživovací povinnosti

Rodinné právo můžeme v objektivním smyslu vymezit jako souhrn právních norem, které regulují manželské a rodinné vztahy. Předmět rodinného práva pak tvoří tři základní druhy právních vztahů, a to vztahy mezi manžely, vztahy mezi rodiči a dětmi, potažmo vztahy mezi dalšími příbuznými a vztahy tzv. náhradní rodinné výchovy. Z hlediska zaměření práce na vyživovací povinnost rodičů k dětem nás budou zajímat především vztahy mezi rodiči a dětmi, které tvoří těžiště právní úpravy rodinného práva. Obsahem tohoto právního vztahu jsou vzájemná práva a povinnosti rodičů a dětí, které většinou tvoří i obsah rodičovské odpovědnosti. Vyživovací povinnost rodičů k dětem však tvoří jakousi výjimku, když zákon stanoví, že není závislá na trvání rodičovské odpovědnosti. Jako každé právní odvětví, i rodinné právo stojí na určitých principech, kterými se rozumí obecné právní kategorie, které na základě teoretického zobecnění společenských vztahů, můžeme označit jako významné pro právní regulaci vztahů. Za obecné principy, jež se dotýkají všech tří rodinněprávních vztahů, jsou principy blaha dítěte, rovnosti subjektů a princip vzájemné pomoci. Tyto tři principy můžeme bezpochyby označit za vůdčí právní ideje, na kterých je institut vyživovací povinnosti vystavěn. Představa obsahu pojmu rovnost subjektů i princip vzájemné pomoci není příliš problematická. Co ovšem představuje pojem blaho dítěte potažmo zájem dítěte? S těmito pojmy operuje řada mezinárodních dokumentů, kterými jsou např. Deklarace práv dítěte z roku 1959 nebo i Úmluva o právech dítěte z roku 1989. V našem právním řádu ho nalezneme v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen SPO). Podle SPO, je předním hlediskem sociálně-právní ochrany zájem a blaho dítěte.⁴ Pojem blaho dítěte je v pojetí mezinárodních dokumentů chápán jako vytváření přátelského prostředí dětem a zájem dítěte je spíše realizací určitého práva v konkrétní záležitosti týkající se dítěte.⁵ Zájem dítěte je považován za princip zásadní z jednoho prostého důvodu. Dítě je zvláště zranitelný subjekt, neschopný chránit si své zájmy v plném rozsahu, a proto je zájem na jeho ochraně zvýšený. Jedná se o pojem, jehož obsahem by měla být stabilita výchovného prostředí a zohlednění současného a budoucího vývoje dítěte.⁶ I přes relativní neurčitost tohoto pojmu, která je předmětem debat nejen na vnitrostátní, ale i na světové úrovni, ho však můžeme považovat za obecné kritérium, ke kterému bude soud přihlížet při rozhodování o záležitostech dítěte, kam zejména výchova a výživa dítěte nezbytně patří.

⁴ Viz § 5 odst. 1, zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁵ Hrušáková, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 16-19.

⁶ KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*, 2013, č. 3, s. 88.

Vyživovací povinnost rodičů k dětem není jediným druhem vyživovací povinnosti, který český právní řád upravuje. Vyživovací povinnost k dětem a i ostatní druhy jsou vystaveny na existence rodinného, manželského či obdobného příbuzenského vztahu. Vyživovací povinnost k dětem však můžeme s jistotou označit za vyživovací povinnost nejdůležitější, s ohledem na systematiku zařazení v zákoně, ale i na již výše uvedený zájem na ochraně dítěte jako subjektu, jehož možnosti samostatně hájit své zájmy sám, jsou značně omezeny.

Všechny druhy vyživovací povinnosti lze charakterizovat určitými společnými znaky. Předmětem vyživovací povinnosti bude vždy plnění výživného a důraz je kladen především na dobrovolnost, včasnost a pravidelnost takového plnění. Vyživovací povinnost vzniká ze zákona, za splnění jím vyžadovaných podmínek a je upravena pouze mezi taxativně vymezenými subjekty. Úprava vyživovací povinnosti vychází ze zásady solidarity, principu vzájemné pomoci mezi osobami, u nichž je poměr založen na rodičovských, manželských či příbuzenských vztazích. Zcela základním předpokladem pro vznik a uplatňování práva na výživné je vždy stav tzv. odkázanosti na výživu tj. neschopnosti osoby oprávněné, samostatně se o sebe postarat. Výživné je plněním zásadně nepromlčitelným, s tím, že jednotlivé splátky výživného již promlčení podléhají. Výživné nesmí být přiznáno v rozporu s dobrými mravy, které jsou negativním kritériem pro jeho přiznání.⁷ Dobré mravy představující významnou zásadu soukromého práva, která slouží k vyvažování mnohdy nerovných pozic účastníků soukromoprávních vztahů, jsou korektivem pro situace, kdy je třeba poskytnout zvýšenou ochranu některému účastníku právního vztahu. I když se jedná o pojem relativně neurčitý, lze jej definovat jako souhrn etických a kulturních obecně závazných a uznávaných pravidel. Kritérium pro přiznání výživného, v podobě dobrých mravů, bylo v předchozí úpravě explicitně upraveno⁸, kdy v případě jeho rozporu s dobrými mravy, by nebylo možné jej vůbec přiznat. Současná úprava již negativní kritérium dobrých mravů explicitně neobsahuje, a to zřejmě z důvodu nadbytečnosti.⁹ K tomu aktuální literatura uvádí, že již z ustanovení § 1 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále již jen OZ) vyplývá, že ujednání porušující dobré mravy jsou zakázána. Podle ustanovení § 2 odst. 3 OZ navíc výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy, nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské citění. Z ustanovení § 545 a § 547 OZ pak dále vyplývá, že právní jednání, jakož i práva a povinnosti

⁷ Hrušáková, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 246-247.

⁸ viz § 96 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., zákona o rodině; (dále jen ZOR)

⁹ David Rašovský: Dobré mravy jako kritérium přiznání výživného. *Právní fórum*, 2012, č. 9, s. 421-427.

vyplývající ze soukromoprávních vztahů, musí obstát při hodnocení kritériem dobrých mravů.¹⁰ Jak vyplývá ze zákonné úpravy, jsou dobré mravy obecným občanskoprávním principem, a tak není třeba jej zdůrazňovat znovu u každého právního institutu zvláště.¹¹ K vysvětlení zařazení dobrých mravů mezi tzv. negativní kritéria pro přiznání výživného je vhodné zmínit náleží Ústavního soudu, který vysvětluje, že rozpor s dobrými mravy jako důvod pro nepřiznání výživného, je spjat s osobou, která se přiznání výživného domáhá a nikoli s jednáním jiných osob, ať již povinných či těch vůči kterým nárok na plnění směřuje.¹² Princip dobrých mravů je tedy kritériem hodnoceným na straně osoby, která se výživného domáhá.

Právní úprava vyživovací povinnosti je konkrétně obsažena v části druhé OZ. Tento kodex, účinný od 1.1.2014, nahradil předchozí právní úpravu, kterou byl zákon č. 94/1963 Sb., o rodině (dále jen ZOR). Nová právní úprava v OZ a ani ZOR pojem vyživovací povinnosti nikterak nedefinuje, a proto je třeba při jeho definici vycházet z odborné literatury a soudní praxe. Ta tento termín vymezuje jako všestranné zabezpečování potřeb mezi subjekty rodinněprávního vztahu. Nejen jako pouhou výživu, nýbrž i jako plnění sloužící k uspokojování hmotných a kulturních potřeb, prostředky na prohlubování vzdělání, na rozvoj zájmů a zálib. Vyživovací povinnost má tedy sloužit k uspokojování všech životních potřeb tak, aby byl zajištěn všestranný fyzický, duševní a sociální rozvoj dítěte.¹³

Vyživovací povinnost rodičů k dětem vzniká zásadně se vznikem rodičovského právního vztahu. U matky je vázána na narození dítěte, otcí musí svědčit jedna ze zákonných domněnek otcovství, ale vzniká též souhlasným prohlášením rodičů. Vyživovací povinnost vzniká přímo ze zákona, a proto není nutné, aby o ní rozhodoval soud. Je respektována zásada dobrovolnosti, včasnosti a pravidelnosti plnění výživného, a proto pouze za situace, kdy se rodiče nejsou schopni dohodnout, stanoví konkrétní rozsah soud na základě obecných kritérií. Těmito obecnými kritérii je odkázanost dítěte na výživu, jeho odůvodněné potřeby a na druhé straně majetkové poměry, schopnosti a možnosti osoby výživou povinné.¹⁴ Podrobněji jsou jednotlivá kritéria rozpracována níže.¹⁵

¹⁰ v podrobnostech viz § 545 a § 547 OZ

¹¹ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Vyd. 1. Praha: WoltersKluwer, 2014, s. 124-125.

¹² Nález Ústavního soudu ze dne 15.9.2005, sp.zn. III. ÚS 606/04

¹³ v podrobnostech viz HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 395.

¹⁴ Hrušáková, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 258.

¹⁵ viz kapitola 2.1

Shodné rysy všech druhů vyživovací povinnosti jsou vymezeny výše, a tak je vzhledem k tomu, že se práce zaměřuje striktně na vyživovací povinnost rodičů k nezletilým dětem, vhodné vymežit i body, kterými se od ostatních druhů odlišuje. Na rozdíl od ostatních druhů výživného, je proti pohledávce výživného pro nezletilé dítě výslovně zakázáno započtení pohledávky. Započtení pohledávky proti výživnému nezletilého dítěte zákon výslovně zakazuje a není možné jej sjednat ani dohodou stran. Zákon navíc zdůrazňuje, že k takovému ujednání by se případně ani nepřihlíželo.¹⁶ Dalším významným rozdílem je také fakt, že rozhodnutí týkající se výchovy a výživy nezletilých dětí patří mezi tzv. rozhodnutí s „clausus rebus sic stantibus“. Soud proto může v případě nezletilých dětí, a to i bez návrhu, změnit dohodu rodičů či rozhodnutí soudu, dojde-li ke změně poměrů odůvodňující i změnu rozsahu vyživovací povinnosti.¹⁷

Tato „beznávrhová“ možnost změny rozhodnutí vychází ze samotného charakteru řízení, když řízení o výživě a výchově dětí je řazeno do věcí péče soudu o nezletilé, které upravuje zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen ZŘS).¹⁸ Tato řízení jsou pak ovládána odlišnými zásadami a principy než které ovládají klasické řízení sporné.

Jak jsem již uváděla v úvodu této kapitoly, představuje vyživovací povinnost zvláštní institut, když je základní povinností rodičů, ale není obsahem rodičovské odpovědnosti, která představuje souhrn nejdůležitějších práv a povinností rodiče. Zákon explicitně stanoví, že zbavení rodiče jeho rodičovské odpovědnosti ani její omezení nemá vliv na jeho vyživovací povinnost k dítěti.¹⁹, a tak ačkoliv je vyživovací povinnost rodičů k dětem, vedle výchovy jejich základní povinností, není závislá na existenci rodičovské odpovědnosti. I rodič, který byl rodičovské odpovědnosti zbaven nebo v ní byl omezen, je stále povinen k jejímu plnění.²⁰ Opačný názor, kdy by byl rodič zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň s tím by mu zanikla i vyživovací povinnost, by byl ve vztahu k nezletilému dítěti poměrně neetický. K názoru na nezávislost vyživovací povinnosti na rodičovské odpovědnosti dospěl i Nejvyšší soud, který judikoval, že vyživovací povinnost rodičů k dětem vyplývá ze samotné podstaty právního vztahu rodičovství a proto omezení, zbavení, potažmo i pozastavení rodičovské odpovědnosti nemá na trvání vyživovací povinnosti žádný vliv.²¹

¹⁶ viz § 1988, §1991 OZ

¹⁷ § 923 OZ

¹⁸ výslovné zařazení řízení o výchově a výživě nalezneme v § 466 písm. c) ZŘS

¹⁹ § 874 OZ

²⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rozvod a paragrafy*. Vyd. 1. Praha: ComputerPress, 2001, s. 47.

²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.3.2011, sp.zn. 21 Cdo 3909/2010

1.2 Historický exkurz

Jako zajímavost na úvod této podkapitoly uvádím, že ačkoli by se na první pohled mohlo zdát, že institut výživného se historicky pojil s výživou dítěte, ale bylo tomu jinak. Nejstarší dochovaná zpráva o výživném se objevuje již v dobách Starověku v říši Sumerů, konkrétně v zákoníku Ur-Nammu. Tento zákoník pocházející z 2. tisíciletí před naším letopočtem obsahoval ustanovení, ukládající povinnost muži, jenž se rozvede se svou ženou, vyplatit jí jednu minu²² stříbra. Historicky první alimentární povinností tedy bylo výživné rozvedeného manžela.²³

Obecně o vyživovací povinnosti v minulosti platilo, že kdo rodinu ovládá a má ji v moci, má také povinnost, i když jen morální, postarat se o výživu jejím členům. Tato povinnost připadala výlučně otci rodiny a vyplývala z tzv. patriapotestas neboli moci otcovské. Pokud otec nebyl schopen se o výživu postarat, vázala se postupně na jiné členy rodiny. Dříve byla podoba výživného výrazně ovlivněna nerovností muže a ženy, rozhodujícím významem otcovské moci, rozlišováním dětí podle původu a jinými momenty, které již dnes neexistují.²⁴

Vývoj institutu výživného můžeme na našem území sledovat již od dob Rakouska-Uherska, kdy císař František I. přijal roku 1811 Císařský patent č. 946/1811 Sb., obecný občanský zákoník rakouský tedy Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (dále jen ABGB). Tento zákon byl platný pro všechny země rakouského císařství od 1.1.1812.²⁵ Vyživovací povinnost již nepovažoval za součást moci otcovské, ale za osobním nárokem dítěte, kterého se nemohlo vzdát. ABGB diferencoval mezi dětmi manželskými a nemanželskými. Nezletilým manželským dětem byli rodiče povinni poskytovat slušnou výživu, primárně otec, poté matka, dále rodiče otce a poté rodiče matky. Nemanželským dětem byli povinni poskytovat výživu, výchovu a zaopatření podle svých majetkových poměrů, primárně otec, poté matka a podpůrně pak pouze rodiče matky. Vedle toho bylo manželským dětem přiznáno i právo na slušné věno, od rodičů, dědu a báb, nemanželským dcerám však pouze na věno od matky.

Mnohé změny pak přinesl zákon č. 4/1931 Sb., na ochranu osob oprávněných požadovati výživu, výchovu a zaopatření (tzv. alimentární zákon). Zavedl povinnému povinnost vykonávat činnost tak, aby byl schopný dostát svým závazkům, pokud nemá jiné jmění nebo nemá stálé příjmy. Novinkou, kterou tento zákon upravoval, byla též domněnka potenciality příjmů, a i když by se zdálo, že povinný nic nemá a ani nevydělává, platilo, že slouží za přiměřenou mzdu,

²² mina je starověká jednotka hmotnosti, přibližně 1 kg

²³ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014, s. 16.

²⁴ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha: Beck, 1999, s. 165.

²⁵ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014, s. 17.

zároveň i dle vzdělání a schopností. Soud také zkoumal, zda se povinný v posledních třech letech nevzdal majetkových práv a výhod bez důležité příčiny.

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, který byl přijat v roce 1949 sice nestanovil osobě povinné povinnost zajistit příjmy a ani nepracoval s domněnkou potenciality příjmů. Jeho výhoda však spočívala ve skutečnosti, že nerozlišoval mezi manželskými a nemanželskými dětmi a zamezil tak majetkové diskriminaci dětí. Diferencoval však mezi dětmi nezletilými a zletilými a připouštěl, že výživné může mít širší charakter než pouze spotřební.²⁶

Na to navázal i ZOR, který byl přijat Národním shromážděním Československé socialistické republiky pod číslem 94/1963 Sb. Platil téměř šedesát let až do 31.12.2013 a během své existence byl několikrát novelizován. Nejvýznamnější pokrok zaznamenal až s novelou z roku 1998, která ve snaze zohlednit ekonomické a sociální skutečnosti, zlepšila zejména postavení nezletilých dětí, když znovu zavedla domněnku příjmů a přestala chápat výživné jako plnění spotřebního charakteru.²⁷

Po deseti letech legislativních prací byl přijat zákon č. 89/2012 Sb, občanský zákoník, který je také označován jako nový občanský zákoník. Účinnosti nabyl dne 1.1.2014 a stal se kodexem, který sloučil materií občanského, obchodního, ale i rodinného práva do jediného zákona. Rodinné právo nalezneme ve druhé části tohoto zákona, vyživovací povinnosti pak konkrétně v ustanovení § 910 až § 923 OZ, přičemž některá ustanovení týkající se této problematiky nalezneme i na jiných místech zákona. Občanský zákoník přináší i nové druhy vyživovací povinnosti, kterými jsou sankční výživné rozvedeného manžela a právo na zaopatření, které je však řazeno k institutům práva dědického.²⁸

²⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, Westhalová, Lenka. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975) : komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 1034. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 29.1.2015]. Dostupné na : <http://www.beck-online.cz/>

²⁷ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha: Beck, 1999, s. 165.

²⁸ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekonstrukci*. Praha: Leges, 2014, s. 17.

2. Vyživovací povinnost k nezletilým v české právní úpravě

Ačkoliv je právní úprava rodinného práva upravena až v části druhé OZ, je třeba ustanovení druhé části interpretovat ve vazbě na část první, kde zákon upravuje základní principy, hodnoty, východiska, interpretační a aplikační pravidla. Především je třeba vyzdvihnout § 2 odst. 1 OZ, který je doktrínou horizontálního působení ústavního práva, když jednotlivá ustanovení zákona je třeba vykládat pouze ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec.²⁹ Základním zdrojem právní úpravy rodinného práva v České republice (dále jen ČR) je zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Listina), která v čl. 32 vymezuje ústavní rámec ochrany rodiny a rodičovství. Listina výslovně stanoví, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů a děti mají naopak právo na rodičovskou péči a výchovu. Práva rodičů mohou být omezena pouze rozhodnutím soudu, a to na základě zákona. S ohledem na čl. 10 zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy, jsou součástí právního řádu ČR taktéž mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je ČR vázána. Z celé řady těchto mezinárodních dokumentů je třeba s ohledem na danou problematiku zmínit zejména Úmluvu o právech dítěte z roku 1989.³⁰ Tento dokument stanoví zejména, že zájem dítěte je předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, povinností státu je zabezpečit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, každé dítě má právo na péči od svých rodičů a rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte a základním smyslem jejich péče musí být zájem dítěte.³¹

Právní úprava vyživovací povinnosti je nyní obsažena v OZ s účinností od 1.1.2014, sloučil do jediného zákona celé soukromé právo včetně práva rodinného, které nalezneme v jeho druhé části. Problematiku vyživovací povinnosti pak konkrétně v ustanoveních § 910 až § 923 OZ, některá další ustanovení vztahující se k výživnému pak nalezneme i na jiných místech zákona, viz § 613 OZ, vztahující se k promlčení výživného, § 859 a § 857 OZ, ve kterých je vyjádřena nezávislost vyživovací povinnosti na trvání a rozsahu rodičovské zodpovědnosti. Nová úprava vyživovací povinnosti se téměř neliší od předchozí úpravy podle ZOR. Právo dítěte podílet se na životní úrovni svých rodičů, bylo zakotveno do úpravy rodinného práva, již velkou novelou ZOR v roce 1998.³² Toto pravidlo znamenalo velký posun v chápání výživného od

²⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, TELEČEK, Ivo. Výživné v novém občanském zákoníku. Bulletin advokacie, 2014, č. 3, s. 23.

³⁰ Hrušáková, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 28.

³¹ Dostupné na : <http://www.kdejsitato.cz/opatrovnicko-rizeni/ustavne-garantovana-prava-rodicu-a-deti.html>

³² viz § 85 ZOR

plnění výhradně spotřebního charakteru, které mělo sloužit pouze k uspokojení potřeb dítěte a nikoliv k jiným účelům. Výše výživného každého dítěte tak do té doby představovala jakousi hranici danou pravidelnou základní spotřebou. Obdobně i OZ zakotvil v § 915 zásadu, že životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů, toto hledisko navíc předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte. V souvislosti s tímto pravidlem, došlo k posunu institutu výživného ještě dál ve prospěch dítěte a i současná praxe soudů v poslední době více dbá na to, aby děti nebyly v oblasti hmotné úrovně rozvodem poškozovány.³³

Již zákonná úprava upravená v ZOR, zakotvovala právní domněnku, na základě které byl povinný sankcionován v případě, že nedoložil výši svých příjmů stanoveným způsobem. Rovněž i v nové právní úpravě zůstala zákonná domněnka upravena, i když v přísnější formě. Tato zákonná právní domněnka se aplikuje na případy, kdy soud rozhoduje o vyživovací povinnosti bez prokázaných příjmů. Je nutné uvést, že se užije pouze tehdy, kdy se bude jednat o řízení o vyživovací povinnosti rodičů k dětem nebo předka k nezletilému nesvéprávnému dítěti. Touto sankcí soud zhodnotí poměry povinného v případě, že tato osoba neprokáže řádně své příjmy nebo ani nedoloží podklady, jež by tuto skutečnost reflektovaly. Příjem osoby pak bude stanoven na pětadvaceti násobek částky životního minima jednotlivce³⁴ stanoveného dle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů.³⁵

2.1 Kritéria určující rozsah vyživovací povinnosti

Předmětem vyživovací povinnosti a práva na výživné je poskytování výživného za účelem zajištění osobních potřeb oprávněného. Výslovné obecné pravidlo, jak rozsah určit v zákoně nenajdeme. Nalezeme ovšem pravidla k čemu, konkrétně k jakým skutečnostem je soud při určení výživného povinen přihlédnout. Těmito kritérii jsou odůvodněné potřeby a majetkové poměry oprávněného, k tomu i trvalá neschopnost samostatně se žít. Na straně povinného jsou to schopnosti, možnosti a majetkové poměry. Přitom soud zkoumá i to, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání, majetkového prospěchu či jestli nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika.³⁶

³³ NOVOTNÝ, Petr, IVIČIČOVÁ, Jitka, SYRŮČKOVÁ, Ivana, VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. *Nový občanský zákoník: rodinné právo*. Vyd. 1. Praha: GradaPublishing, 2014, s. 80.

³⁴ pro rok 2014 byla částka životního minima stanovena na 3410,- Kč, viz § 2 zákona č. 110/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů

³⁵ NOVOTNÝ, Petr, IVIČIČOVÁ, Jitka, SYRŮČKOVÁ, Ivana, VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. *Nový občanský zákoník: rodinné právo*. Vyd. 1. Praha: GradaPublishing, 2014, s. 80.

³⁶ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha: Beck, 1999, s. 168.

Soud přihlíží také k tomu, kdo má nezletilé dítě v péči a kdo pečuje o společnou domácnost³⁷. Vyživovací povinnost rodičů k dětem je vedle výchovy, péče o zdraví, péče o jejich tělesný, citový a mravní vývoj, jejich základní povinností. Není však součástí výčtu práv a povinností rodičovské zodpovědnosti, což znamená, že i rodič, který byl rodičovské odpovědnosti zbaven nebo v ní byl omezen, je stále povinen k jejímu plnění.³⁸

Otázkám ovlivňujícím rozsah vyživovací povinnosti věnuje pozornost teorie i právní praxe v mnoha zemích. Česká právní úprava bere za rozhodující obecná kritéria stanovená zákonem a dále spočívá na volné úvaze soudu. Stanovení konkrétní výše tak stojí na volném uvážení obecného soudu, který o věci rozhoduje. Ústavní soud v této věci judikoval, že obecný soud musí vymezit jasným a přezkoumatelným způsobem rámec, v němž se jeho volná úvaha pohybuje.³⁹ Tento způsob navíc umožňuje soudu přihlídnout ke všem individualitám konkrétního případu.⁴⁰ Není však jediným způsobem, kterým je výše výživného určována, dalšími metodami jsou způsob podílový a tabulkový. Tabulková metoda je rozpracována v rámci německé právní úpravy.⁴¹

Metoda tzv. koncepce otevřené právní normy, jak je též označována metoda volného hodnocení, určuje rozsah výživného bez použití pevně stanovených sazeb. Je založena na kombinaci hodnocení odůvodněných potřeb dítěte a schopností, možností a majetkových poměrů rodiče, čímž chrání zájmy obou stran. Tato volnost rozhodování je limitována principem spravedlivého procesu podle článku 36 Listiny, jehož atributem je taktéž povinnost soudu řádně odůvodňovat své rozhodnutí, tak aby bylo zabráněno naprosté libovůli při rozhodování. Dále je limitováno požadavkem předvídatelnosti rozhodování, na základě kterého musí být u případově stejných věcí rozhodováno shodně či podobně. Přestože se jedná zřejmě o nejspolehlivější metodu určování rozsahu výživného, která je schopna pojmout všechny individuality případu, její nevýhodou zůstávají vysoké požadavky na odbornost soudce, detailnost posuzování všech okolností, a tím se prodlužuje i samotná délka řízení. Mezi negativní následek pak také musíme počítat rozdílné rozhodování na celostátní úrovni podle regionálních poměrů. S kutkově shodné případy tak mohou být rozhodovány rozdílně.⁴²

³⁷ § 91 odst. 2 NOZ

³⁸ viz kapitola 1.

³⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 24.3.2005, sp.zn. II ÚS 519/04

⁴⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rozvod a paragrafy*. Vyd. 1. Praha: ComputerPress, 2001, s. 47.

⁴¹ Viz kapitola 3.2

⁴² ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 207-209.

Jako reakci na složitost a nejednotnost rozhodování soudů vydalo Ministerstvo spravedlnosti v květnu 2010 doporučující soudcovský materiál, a to tabulku pro výpočet výživného pro rodiny s jedním či dvěma dětmi. Při orientačním výpočtu výše se jako základ bere čistý příjem povinného bez jakýchkoliv odpočtů, představujících například splátky úvěrů, hypoték či nákladů na domácnost. Jak již je výše uvedeno, tato tabulka slouží pouze jako orientační materiál, který napomáhá při rozhodování soudcům, advokátům, kteří v řízení zastupují rodiče a sociálním pracovníkům Odboru sociálně právní ochrany dětí, kteří v řízení zastupují nezletilé dítě. Nejvýznamnější vliv však měla na samotné rodiče, kteří si mohou orientačně vypočítat výši výživného a již na počátku řízení se dohodnout.⁴³

Tabulka č. 1 – Metodický materiál Ministerstva spravedlnosti pro sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného pro děti⁴⁴

Kategorie	Věk dítěte	Procentuální rozmezí
1.	0 - 5 let	11 - 15 %
2.	6 - 9 let	13 - 17 %
3.	10 - 14 let	15 - 19 %
4.	15 - 17 let	16 - 22 %
5.	18 a více let	19 - 25 %

2.1.1 Odkázanost na výživu

Podle ustanovení § 911 OZ lze výživné přiznat, jestliže oprávněný není schopen se sám živit. Základní podmínkou pro přiznání výživného je tedy potřeba oprávněného, jeho neschopnost se sám o sebe postarat. Schopnost dítěte samostatně se živit je objektivní stavem a nenastává okamžikem, kdy dítě získá pravidelný zdroj příjmů, ale ve chvíli, kdy ukončí svojí soustavnou přípravu na budoucí zaměstnání a jeho zdravotní stav mu umožňuje pracovat. Soudní praxe dovozuje, že lze tolerovat i situaci, kdy dítě ukončí vysokou školu, ale před nástupem do ujednaného zaměstnání se rozhodne užít si posledních prázdnin. Na druhou stranu je dítě

⁴³ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekonstrukci*. Praha: Leges, 2014, s. 46.

⁴⁴ Metodický materiál pro sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na děti. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2010. s. 7. [cit. 30.1.2015] Dostupné na : <www.jacz.cz/images/stories/Vyzivne/vyzivne_metodik_a.pdf>.

objektivně schopné se samostatně živit, pokud ukončilo přípravu na budoucí povolání, ale nemůže sehnat práci z důvodu nedostatku vhodných pracovních míst v daném regionu. Schopnost dítěte samostatně se živit, není limitována dosažením určitého věku⁴⁵ a nelze ji taktéž posuzovat pouze se zřetelem k dosažení určitého stupně duševní a tělesné vyspělosti. Je důležité zohlednit, zda je nezletilé dítě schopno i po stránce mravní a charakterové zabezpečit si vlastní obživu.⁴⁶

Odkázanost na výživu má být i nadále limitována zásadou dobrých mravů. S pojmem dobrých mravů pracuje soukromé právo již odedávna, avšak v zákoně jeho definici nenajdeme. Jedná se o pojem relativně neurčitý, který se vyvíjí v čase a prostoru, ale nejobecněji je chápán jako zásady slušnosti uznávané mezi lidmi.⁴⁷ Posuzování konkrétního obsahu pojmu dobrých mravů, bude vždy případ od případu náležet soudci. Ve vztahu k vyživovací povinnosti k nezletilým dětem se omezení dobrými mravy realizuje velmi výjimečně. Typičtějšími případy jsou situace týkající se dětí zletilých, např. takzvaných věčných studentů či případů zletilých dětí, které se dopustí trestné činnosti vůči svým rodičům. V opačném případě si můžeme představit situace, kdy by bylo v rozporu s dobrými mravy, aby dítě poskytovalo výživné rodiči, k němuž byl zbaven rodičovské zodpovědnosti a který se ocitl ve stavu odkázanosti na výživu.⁴⁸ Více k pojmu dobrých mravů jsem uvedla již v kapitole první. Použitelnost dosavadních výkladů soudní praxe, týkající se omezení z hlediska dobrých mravů je zachována, avšak přizpůsobena změněným ekonomicko-sociálním podmínkám, tak jak je upraveno v § 912 OZ. Zákon stanoví, že proti dobrým mravům nesměruje žádost o přiznání výživného pro nezletilé dítě, které není plně svéprávné, i pokud má dostatečný majetek, ale zisk z majetku spolu s příjmem, který získá vlastním přičiněním, k jeho výživě nepostačuje.⁴⁹

Odkázanost na výživu jako primární předpoklad pro přiznání výživného je zároveň jeden z důvodů zániku vyživovací povinnosti, v okamžiku, kdy se dítě stane schopným samostatně se živit. Schopnost samostatně se živit bývá interpretována jako schopnost uspokojovat všechny svoje potřeby, zejména potřeby hmotné, kulturní a i bytové. Na odkázanost oprávněného na výživu od svých rodičů tak nemá vliv dosažení zletilosti dítěte, ani ojedinelé příjmy dítěte, které

⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6.5.1967, sp.zn. 5 CZ 19/1967

⁴⁶ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Vyd. 1. Praha: WoltersKluwer, 2014, s. 128-129.

⁴⁷ Dostupné na : <http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/jak-vypadaji-zasady-noveho-obcanskeho-zakoniku/>

⁴⁸ Hrušáková, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 253-254.

⁴⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Sagit, 2012, s. 395.

mu plynou z různých brigád a dokonce ani dovršení šestadvacátého roku věku, tj. hranice stanovená zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Dle tohoto zákona se za nezaopatřené dítě považuje dítě nejdéle do věku 26 let.

Relativně zaniká vyživovací povinnost v případě, že dítě, které dokončilo střední školu, nebylo následně přijato ke studiu na vysoké škole, nastoupí do zaměstnání a je schopné samostatně se živit. V okamžiku kdy začne opět řádně studovat, např. je úspěšně přijato ke studiu v následujícím roce, pozbude zároveň schopnosti uspokojovat své potřeby, tak se vyživovací povinnost rodičů opět obnoví. V souvislosti s tím se hovoří o tzv. elasticitě vyživovací povinnosti. Můžeme uzavřít, že schopnost dítěte samostatně se živit není definitivní a je třeba ji posuzovat v širších souvislostech.⁵⁰ Detailněji je problematice relativního a absolutního zániku vyživovací povinnosti věnována samostatná kapitola této práce.⁵¹

2.1.2 Možnosti, schopnosti a majetkové poměry povinného

Pro určení rozsahu výživného jsou rozhodné, mimo odůvodněné potřeby oprávněného a jeho majetkové poměry, schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného.⁵² Kategorie schopností je považována jako kritérium subjektivní a kategorie možností jako kritérium objektivní. Při posuzování schopností tak zohledňuje věk, zdravotní stav, vzdělání, manuální zručnost, pracovní návyky a pracovní zkušenosti, flexibilita, adaptabilita, sociální zralost či nezralost, nepříznivá ekonomická situace, vysokou nezaměstnanost v regionu apod.⁵³ Kromě výše uvedeného se posuzování schopností a možností povinného orientuje především na zjišťování jeho průměrné čisté mzdy za určité časové období. Tímto obdobím je posledních šest až dvanáct měsíců před okamžikem rozhodování soudu, a to z toho důvodu, že ve většině organizací jsou odměny a prémie vypláceny jen jednou ročně. To znamená, že pokud by soud zvolil časové rozmezí kratší, nezohlednil by tak odměny do celkového součtu příjmů. Situace kolem určení rozhodného příjmu je poměrně složitá, protože mnohé činnosti jsou oceňovány nejen finančními částkami na výplatních páskách, ale i jinými benefity, kterými mohou být například služební automobil, služební telefon, penzijní připojištění apod., výjimečné nejsou ani případy dvousložkových platů, kdy zaměstnavatelé zaměstnancům poskytují část odměny neoficiálně nebo jako naturální plnění, aby se vyhnuli daňové povinnosti. Soud pak nemá možnost, jak tyto příjmy při posuzování majetkových poměrů povinného zohlednit.

⁵⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 396 – 397.

⁵¹ Viz kapitola 2.2

⁵² § 913 odst. 1 OZ

⁵³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rozvod a paragrafy*. Vyd. 1. Praha: ComputerPress, 2001, s. 49.

Obdobně problematické je zjišťování příjmů soukromých podnikatelů, kdy se při hodnocení poměrů výživou povinného rozumí tzv. příjmy z jiné než závislé činnosti. V takovém případě musí soud vycházet z posledního daňového přiznání, účetních deníků, výpisů z účtu a jiných daňových evidencí. Někdy se soudy obrací i na finanční úřady a správce daně⁵⁴, aby zjistily, že tyto výstupy z účetnictví jsou dostatečné pro daňové účely, ale nedostatečné pro účely rozhodování o výživném.

Postup při rozhodování soudu o výši výživného by měl probíhat v určité posloupnosti. Nejprve zjištěním osoby povinného, tj. osoby, které dítě nebylo svěřeno do péče, v řízení před soudem v procesní pozici žalovaného. Nesmíme zapomínat na skutečnost, že k výživě jsou Povinni zásadně oba rodiče, tj. i ten, v jehož péči se dítě nachází. Obdobně se k vyživovací povinnosti obou rodičů vyjádřil i Ústavní soud, když judikoval, že materiální podmínky výchovy dítěte se realizují prostřednictvím vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem. Vyživovací povinnost, na kterou mají děti právo, je poskytována zásadně oběma rodiči, přičemž stanovení jejího rozsahu je věcí kritérií vyplývají ze zákona.⁵⁵ Soud by měl dále přistoupit ke zjišťování odůvodněných potřeb dítěte, které by měly být stanoveny jako potřeby měsíční a zahrnovat jídlo, drogerii, potřeby školní docházky, náklady na léky, obuv a ošacení, zájmové kroužky, sportovní aktivity či jiné náklady se kterými jsou spojeny činnosti, jež dítě vykonává ve volném čase. Dále by měl soud při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného přihlížet také k tomu, zda povinný o oprávněného osobně pečuje nebo pečuje o rodinnou domácnost.⁵⁶ Při hodnocení míry takové péče, by měl soud přihlížet k tomu, kdo o osobu oprávněného pečuje, vychovává jej, vaří mu, pere a vytváří mu celkové rodinné zázemí. Při zkoumání majetkových výdělků povinného, je toto kritérium často omezeno pouze na zkoumání dosahovaného výdělku, ze kterého je výživné stanoveno procentuálně či zlomkem.⁵⁷ K tomu ovšem Ústavní soud ve svém nálezu uvádí, že obecný soud pochybil, pokud stanovil výši výživného pouze na základě příjmů. Obecný soud totiž musí zohlednit celkovou sumu movitého i nemovitého majetku povinného, jakož i k jeho způsobu života, resp. k jeho životní úrovni.⁵⁸

⁵⁴ Třeba zmínit, že novelou zákona č. 337/1992 sb., o správě poplatků, byla finančním úřadům uložena povinnost poskytnout soudu údaje o základu daně z příjmu, z podnikání a jiné samostatně výdělečné činnosti, z kapitálového majetku, z nájmu a ostatních příjmů. Tím došlo k prolomení zásady mlčenlivosti finančních úřadů.

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 26.1.2006, sp.zn. IV ÚS 257/05

⁵⁶ § 913 odst. 2 OZ

⁵⁷ SCHINNENBURGOVÁ, Petra, CIDLINA, Václav. K určování výše výživného, Právní rozhledy, 2013, č. 7, s. 251.

⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8.4.2004, sp.zn. IV ÚS 244/03

Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů je pak třeba také zkoumat, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání, výdělečné činnosti či majetkového prospěchu a zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika.⁵⁹

Pokud povinný rodič v době před rozhodováním o výživném náhle změnil své zaměstnání za méně výhodné, bude třeba pečlivě zkoumat, zda se tak stalo z důležitého důvodu, kterým mohl být špatný zdravotní stav, nedostatečná kvalifikace, změna bydliště atd. Stejně okolnosti je třeba zkoumat v situaci, kdy povinný přestal podnikat a začal žít z úspor nebo na dluh.⁶⁰ V těchto případech soud vychází z dřívějšího příjmu povinného.⁶¹ V souvislosti s hodnocením uvedené kategorie jsou taktéž problematické situace povinných osob, jež nemají sice žádný příjem, ale vykazují jiné majetkové hodnoty, nemovitosti, cenné movité věci apod. Tyto osoby odmítají plnit výživné z důvodu vlastní sociální potřeby vzhledem k tomu, že jsou bez pravidelného příjmu. Řešení, které předkládá judikatura poslední doby, je založeno na názoru, že i takovéto osoby jsou povinny platit výživné, a to z hodnoty jejich majetku, neboť mohou část tohoto majetku prodat a výtěžek použít na úhradu výživného.⁶² Problematická může být rovněž situace, kdy povinný pobíratelem starobního nebo i invalidního důchodu, literatura i praxe se přiklání k názoru, že i z důchodu lze provádět srážky, obdobně jako z jakéhokoliv jiného příjmu. V dnešní době osobních bankrotů a nezaměstnanosti totiž nabývá na významu termín sociální potřeby. V případě, že soud dojde k závěru, že se povinný ocitl v situaci, kdy by mu bez jeho zavinění poklesly příjmy, a placením výživného by se dostal pod hranici životního minima, může se jednat o důvod pro snížení či dokonce zrušení výživovací povinnosti. Při zohledňování nezaměstnanosti vždy třeba komplexního posouzení věci, při kterém by se měl soud zaměřit na zdravotní stav a věk povinného, jeho reálné možnosti v regionu nebo i míru nezaměstnanosti, zda je evidován na úřadu práce a z jakého důvodu ji nemůže získat, zda nabízenou práci či rekvalifikaci odmítá apod. Nejvyšší soudu pak zastává názor, že obecný soud musí zkoumat, zda na straně povinného rodiče existuje účinná vůle tíživou situaci překlenout a výživné plnit, případně, zda si nepřivodil tíživou životní situaci vlastním zaviněním.⁶³ Skutečnost, že je rodič veden na úřadu práce, jako uchazeč o zaměstnání ještě není důvodem pro to, aby mu výživné nebylo vůbec určeno nebo dokonce sníženo.

V praxi nejsou výjimečné ani situace, kdy je povinný zadlužen, postižen úpadkem či exekucemi. V záležitostech úpadku, zastává Nejvyšší soud názor, není skutečností odůvodňující

⁵⁹ §913 odst. 2 OZ

⁶⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rozvod a paragrafy*. Vyd. 1. Praha: ComputerPress, 2001, s. 49.

⁶¹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Výživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014, s. 34.

⁶² KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Výživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014, s. 33-34.

⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.4.2011, sp.zn. 4 Tdo 438/2011

snížení vyživovací povinnosti.⁶⁴ Jedná se o skutečnost, která by neměla jít k tíži nezletilého dítěte. S tímto názorem pan někteří autoři nesouhlasí a uvádí, že je tento názor poněkud nepřesný. V důsledku úpadku obvykle dochází i ke snížení životní úrovně povinného rodiče, vyplývající z poklesu příjmů. Jiná situace nastává v případech, kdy si povinný úpadek zavinil vlastním jednáním, když na sebe převzal nepřiměřená majetková rizika, v takovém případě je třeba vycházet z potenciality příjmů rodiče a úpadek nemá na výši výživného vliv.⁶⁵

Předmětem debat je také otázka, jak vyřešit situaci, kdy se povinný nachází ve výkonu trestu odnětí svobody či ve vazbě, pracovat nemůže nebo popř. nechce. Některé názory se přiklánějí k tomu, že by výživné mělo zůstat zachováno v plné výši, nedošlo-li k ještě k jiné změně poměrů, když vycházejí ze zásady obsažené v § 6 odst. 2 OZ, tedy, že nikdo nesmí těžit ze svého protiprávního jednání.⁶⁶ Jiné názory pak uvádí, že je třeba vždy vycházet z toho, zda je povinný ve výkonu trestu odnětí svobody či ve vazbě pro trestný čin zanedbání povinné výživy či pro trestný čin zcela odlišný. V případě, že je rodič v takové situaci, že nemá majetkové a výdělečné možnosti, protože je neschopen k práci či mu nebyla správou ústavu přidělena, není možné mu takovou skutečnost přikládat k tíži. Naopak spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy a jeho následný výkon trestu, je okolností, která odůvodňuje ponechání dosavadního výživného v platnosti, pokud zde nejsou mimořádné skutečnosti odůvodňující jeho změnu. Soudní praxe však zastává poněkud nekompromisní stanovisko, že výkon trestu odnětí svobody, pro jakýkoliv trestný čin, svědčí o velké nezodpovědnosti povinného rodiče a bylo by vysoce neetické, pokud by důsledky jeho činů nesly právě nezletilé děti. Proto je v praxi vyživovací povinnost stanovena vždy, ale její výše je v takové situaci modifikována.⁶⁷

Zákon výslovně ukládá soudu zkoumat i tzv. potencialitu příjmů, ustanovení § 913 odst. 2 OZ pak jasně hovoří o povinnosti soudu zkoumat při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného, zda se povinný bez důležitého důvodu nevzdal výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo i majetkového prospěchu. Nebo zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Rizikem se v takovém případě rozumí nebezpečí, vysoká míra

⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.2.2006, sp.zn. 30 Cdo 2336/2004 ze dne 28.2.2006

⁶⁵ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Vyd. 1. Praha: WoltersKluwer, 2014, s. 148.

⁶⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdenka, Westhalová, Lenka. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975) : komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 1062-1066. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 29.1.2015]. Dostupné na : <http://www.beck-online.cz/>

⁶⁷ HOLUB, Milan. *Zákon o rodině: s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. aktualizované a přepracované vyd. Praha: Leges, 2011, s. 318.

pravděpodobnosti nezdaru a práci. Činnost, při které povinný ohrožuje dosažení zisku, a potažmo tím i poskytování výživného.⁶⁸

2.1.3 Právní domněnka příjmů

Řízení ve věcech nezletilých dětí jako tzv. péče soudu o nezletilé je ovládáno vyšetřovací zásadou obsaženou zejména v § 20 odst. 1 a § 21 ZŘS. Ta sama o sobě nemůže zaručit, že bude výživné stanoveno na základě úplných a správných faktů, pokud osoba povinná zatají část příjmů a soud nemá jak tuto skutečnost zjistit. Zákon jako následek stanovuje vyvratitelnou domněnku, že povinný, který řádně nedoložil své příjmy a neposkytnul potřebnou součinnost, vydělává stanovený násobek životního minima. Neprokáže-li tak řádně své příjmy, úředními listinami a dalšími podklady pro zhodnocení majetkových poměrů a neumožní soudu zjistit ani další potřebné skutečnosti pro rozhodnutí, platí, že příjem této osoby je pětadvacetinásobek částky životního minima jednotlivce.⁶⁹ Toto specifické břemeno tvrzení a prokazování příjmů se uplatní pouze ve vztahu k nezletilým dětem, vůči předkům a taktéž v případě zaměstnaneckého příjmu povinného.⁷⁰ Vyvratitelná domněnka příjmu povinného se vztahuje i na situace, kdy jsou příjmy povinného zatajovány, a výši neviduje žádná instituce, od které by soud mohl informace získat. Obdobně je možné vztáhnout fikci i k ostatnímu majetku, např. hodnotným movitým věcem, jejichž vlastnictví povinný zatajil. Povinnému je tedy uložena povinnost k aktivní a všestranné součinnosti. Toto specifické břemeno tvrzení vzniká povinnému až za předpokladu, že se soudu nepodařilo zjistit majetkové a výdělkové poměry z důkazních prostředků. Nebylo by totiž namístě aplikovat fikci v případě, když by mohl zjistit tyto skutečnosti alespoň rámcově např. od finančního úřadu. Obranou povinného v případě aplikace právní domněnky, je kdykoliv za řízení navrhnout důkaz k tomu, aby prokázal, že využití výdělkové fikce není namístě.⁷¹

Někdy se praxi objevují i situace, kdy příjmy dobře situovaného rodiče přesahují částku sta tisíce korun a aby docílil aplikace této sankce, záměrně se soudem nespolupracuje při zjišťování příjmů. Soud pak vezme za základ uvedenou domněnku příjmů, čímž na tom povinný

⁶⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, Westhalová, Lenka. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975) : komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 1062-1066. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 29.1.2015]. Dostupné na : <http://www.beck-online.cz/>

⁶⁹ V roce 2014 bylo existenční minimum pro jednotlivce 3410,- Kč, domněnka příjmu by tedy představovala částku ve výši 85.250,- Kč

⁷⁰ ZOR umožňoval aplikaci domněnky pouze v případě, že povinná osoba vykonávala činnost nepodléhající dani z příjmu

⁷¹ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Vyd. 1. Praha: WoltersKluwer, 2014, s. 149-152.

rodič „vydělá“, neboť jeho skutečné příjmy mnohonásobně vyšší.⁷²

2.1.4 Odůvodněné potřeby oprávněného

Mezi obecné kategorie, k nimž je třeba přihlížet při určování rozsahu vyživovací povinnosti, je i kategorie odůvodněných potřeb oprávněného.⁷³ Je třeba vždy přihlížet k tomu, do jaké míry je oprávněná osoba sama schopna si své potřeby uspokojovat a dále je třeba zohlednit konkrétní potřeby oprávněné osoby. Výživné pro nezletilé děti slouží k uspokojování výživy jak v užším smyslu, tak i k uspokojování všech hmotných potřeb dítěte, kterými je i obuv, šatstvo či jízdne, potřeby pro úspěšnou výchovu, náklady na vzdělání, kulturní, sportovní a rekreační potřeby či náklady spojené se zdravotním stavem. Je logické, že míra odůvodněných potřeb je závislá na okolnostech konkrétního případu. Je dána věkem dítěte, jeho zdravotním stavem, schopnostmi, nadáním a způsobem přípravy na budoucí povolání. Odůvodněné potřeby jsou současně odvislé od schopností a možnostmi rodičů, pokud jsou tyto schopnosti a možnosti velmi široké, jsou odůvodněnými potřebami také další potřeby nezletilého dítěte, které nejsou zcela běžné, ale jsou prospěšné k jeho všestrannému vývoji.

K posuzování každého případu je nutné přistupovat individuálně, neboť mladší děti mají samozřejmě jiné potřeby než děti starší. Jako odůvodněné potřeby novorozence dítěte jsou literaturou a soudní praxí uváděny např. náklady na výbavičku, dětský kočárek a postýlku. Také náklady spojené se zdravotním stavem oprávněného jsou variabilní, např. zvýšené budou výdaje spojené se stomatologickou péčí, náklady na pořízení brýlí či kontaktních čoček, různých ortopedických pomůcek či dermatologických prostředků. Vzhledem k tomu, že v současné době vzrůstá počet alergických onemocnění, jsou vyšší náklady spojené s vakcínami, léčebnými pobyty na horách či u moře nebo též výdaje za speciální stravu.⁷⁴ Za odůvodněné potřeby je tedy nutné považovat potřeby obvyklé, které se vyskytují pravidelně, ale i tyto potřeby nahodilé, vyskytující se nepravidelně.⁷⁵

Smyslem každé vyživovací povinnosti je zabezpečení odůvodněných a skutečně existujících potřeb oprávněného, které nemají být prostředkem k sanaci hypotetických výdajů, které nikdy neexistovaly a nikdy existovat nebudou. Když vyživovací povinnost k dětem nemá spotřební charakter, je tím myšleno, že dítě má nárok na vyšší výživné k uspokojování svých

⁷² KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekonstrukci*. Praha: Leges, 2014, s. 44.

⁷³ § 913 odst. 1 OZ

⁷⁴ HOLUB, Milan. *Zákon o rodině: s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. aktualizované a přepracované vyd. Praha: Leges, 2011, s. 3165-366.

⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.5.2009, sp.zn. NS Tdo 397/2009

nadstandardních potřeb, pokud výživou povinný rodič vynakládá obdobné prostředky k uspokojení svých osobních potřeb či by si jejich vynaložení mohl dovolit. Na druhou stranu to neznamená, že by soud automaticky stanovil výživné, tak aby byla životní úroveň rodiče a dítěte shodná, ale že si soud zjišťuje přehled opakujících se i nahodilých výdajů dítěte a zároveň s tím i údaje svědčící o jejich odůvodněnosti. Nemohou-li však rodiče s ohledem na jejich nízkou životní úroveň zajistit nezbytné potřeby dítěte, přechází vyživovací povinnost na další předky, a v ten okamžik získává charakter čistě spotřební, protože ve vztahu k jiným předkům než rodičům má dítě právo jen na tzv. slušnou výživu.⁷⁶

Rozhoduje-li soud o vyživovací povinnosti rodiče k dítěti nebo o vyživovací povinnosti předka k nezletilému dítěti, které nenabýlo plné svéprávnosti, a majetkové poměry osoby výživou povinné to připouštějí, lze za odůvodněné potřeby dítěte považovat i tvorbu úspor, nevylučují-li to okolnosti zvláštního případu, poskytnuté výživné přechází do vlastnictví dítěte.⁷⁷ Rodič nebo i jiný příbuzný, který je povinný výživou k dítěti, může být zavázán taktéž k tvorbě úspor. Ustanovení § 917 OZ, nenabízí žádné vodítko k řešení, ve kterých případech, bude odůvodněnými potřebami taktéž tvorba úspor. V podstatě by tomu mělo být vždy, pokud to odůvodňují majetkové poměry povinného a nejsou zde dány okolnosti zvláštního zřetele hodné. Pochybností zůstává, zda úspory mají sloužit k financování potřeb dítěte, než bude schopné se samostatně živit či zda má jít k nahromadění těchto finančních prostředků, které mohou sloužit k „rozjezdu“ života dítěte. Správa pohledávek k tvorbě úspor se řídí ustanoveními o správě jmění dítěte, přičemž ke správě jmění jsou povinni oba rodiče až na případy, kdy se nejedná o běžnou záležitost, pak je třeba k dispozici s tímto majetkem přivolení soudu. Dítě, které již nabylo svéprávnosti, získává právo nakládat s úsporami do vlastní dispozice.

Obtížným se jeví způsob, kterým mají být úspory hrazeny. Podle důvodové zprávy, má soud vést rodiče k založení účtu, se kterým můžou disponovat oba. To se zdá být nelogické vzhledem k tomu, že není vhodné, aby částky úspor, které přecházejí do vlastnictví dítěte, byly dále přístupné k manipulaci osobě povinné tyto částky platit.

Tvorbu úspor soud nařídí pouze v případě, že to odůvodňují okolnosti dané v době, kdy soud o tomto nároku rozhoduje. Důležitým poznatkem je také fakt, že o tvorbě úspor lze vést samostatné řízení a není třeba proto zahajovat řízení, kterým by se měnilo běžné výživné. Kritickými body v současné úpravě úspor jako odůvodněných potřeb dítěte je absence vymezení

⁷⁶ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Vyd. 1. Praha: WoltersKluwer, 2014, s. 160-161.

⁷⁷ § 917 OZ

účelu, ke kterému lze nařídit tvorbu úspor, kam a v čí prospěch mají být úspory skládány a taktéž problém správy jmění dítěte za situace, že k tvorbě úspor bude zavázán pouze jeden z rodičů.⁷⁸

2.1.5 Shodná životní úroveň

Podle ustanovení § 915 odst. 1 OZ má být životní úroveň dítěte zásadně shodná s životní úrovní rodičů a toto hledisko navíc předchází hledisku odůvodněných potřeb. Rozsah vyživovací povinnosti je dán schopnostmi, možnostmi a majetkovými poměry povinného a odůvodněnými potřebami oprávněného. Zákonný rozsah vyživovací povinnosti rodičů k dětem je dán zásadně kritériem shodné životní úrovně. Dítě má právo podílet se na životní úrovni rodičů a nemusí mít čistě spotřební charakter, když za odůvodněnou potřebu lze považovat i tvorbu úspor. Odborná i laická veřejnost dlouho váhala nad otázkou, zda má mít výživné spotřební charakter. V období socialismu v 50. letech, bylo v odborné literatuře uváděno, že výživné je ohraničeno odůvodněnými potřebami a spotřebním charakterem, čímž směřovala proti zájmům dítěte, protože rozdíl mezi úplnou a neúplnou rodinou byl v tomto ohledu markantní. V 60. až 70. letech se soudní praxe s teorií velmi rozcházel, kdy nejprve bylo judikováno, že výživné je plnění výhradně spotřebního charakteru a nemá sloužit k tvorbě úspor a o rok později bylo zaujato stanovisko, že odůvodněné potřeby oprávněného jsou podmíněny reálnými možnostmi a schopnostmi povinného a jsou-li tyto omezené, jsou odůvodněné pouze běžné potřeby oprávněného. Na druhou stranu v případě, že jsou tyto schopnosti a možnosti velmi široké, jsou odůvodněné i potřeby, které nejsou sice nezbytné, ale vedou k všestrannému rozvoji dítěte. Velkou novelou ZOR v roce 1998 byla do právní úpravy vtělena kategorie majetkových poměrů a zároveň byla definitivně odstraněna pochybnosti o tom, zda má mít výživné výhradně spotřební charakter či nikoliv, zároveň tím zamezila možné diskriminaci dětí v materiální sféře.⁷⁹

Z pohledu dnešní úpravy je shodná životní úroveň definována tak, že dítě má právo na stejnou hmotnou a kulturní úroveň jako jeho rodiče. Stejná životní úroveň však neznamena vždy stejné množství peněz na osobní spotřebu. Znamená, že soudy zohledňují při hodnocení životní úrovně rozdílné osobní, kulturní a pracovní potřeby. Na druhou stranu by však neměly pomíjet, že k získání vyšších příjmů je také zapotřebí vyšších nákladů. Rozdílné potřeby na straně rodiče pak mohou být, pokud jde o léky, ošacení, stravování a sportovní potřeby.⁸⁰ Jak jsem již uvedla výše, soudy by neměly při posuzování celkových majetkových poměrů povinného vycházet pouze

⁷⁸ SVOBODA, Karel. K tvorbě úspor ve prospěch dítěte. *Právní rozhledy*, 2014, č. 12, s. 437.

⁷⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, Westhalová, Lenka. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975) : komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 1077-1078. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 29.1.2015]. Dostupné na : <http://www.beck-online.cz/>

⁸⁰ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014, s. 31-32.

z jeho čistého příjmu. Obdobně i Ústavní soud judikoval, že při posuzování majetkových poměrů je třeba přihlídnout nejen k fakticky dosahovanému příjmu, ale i k celkové hodnotě majetku movitého i nemovitého a ke způsobu života, resp. k životní úrovni povinného.⁸¹ Předmětem rozhodování Ústavního soudu byla také otázka, zda v případě, kdy povinný nevykazuje žádné nebo velmi nízké příjmy ze závislé činnosti, avšak jeho životní úroveň je vysoká, když jeho příjmy pocházejí např. od bohatých rodičů. I v tomto případě, však Ústavní soud zastává názor, že i prostředky, které nezískal vlastní výdělečnou činností, musí být zohledněny při hodnocení majetkových poměrů povinného a jeho celkové životní úrovně. Nebylo by totiž spravedlivé, pokud by se dítě nemohlo podílet na této vysoké životní úrovni rodiče jen z toho důvodu, že tyto jeho nadstandardní příjmy nepocházejí z jeho vlastní výdělečné činnosti.⁸² Za příjem rodiče, který ovlivňuje výši výživného, je pak třeba pokládat i prostředky a služby, které v jeho prospěch činí třetí osoby. Tvrzení, že tyto prostředky povinný rodič sám nevydělal, nemůže obstát, jelikož by znamenalo, reálná životní úroveň rodiče by mohla být výrazně vyšší než jeho dítěte.⁸³

2.2 Vznik, trvání, zánik vyživovací povinnosti

Vyživovací povinnost vzniká ex lege, a to právní skutečností, kterou je narození dítěte a končí okamžikem, kdy je dítě schopno se samo žít. Je tedy založena vznikem rodinněprávního vztahu. Pro účely vymezení pojmů, se dítětem rozumí příbuzný v řadě přímé, a to v prvním stupni a rodiči dítěte jsou jeho matka a otec, přičemž matkou dítěte je žena, která dítě porodila⁸⁴ a otci dítěte buď svědčí jedna ze zákonných domněnek otcovství, byl určen souhlasným prohlášením rodičů či se jedná o otce, jemuž k dítěti vznikl osvojením. Vyživovací povinnost se vztahuje na oba rodiče, kteří na výživu dítěte přispívají podle svých schopností, možností a majetkových poměrů, dítě má přitom právo podílet se na životní úrovni rodičů, která má být zásadně shodná.⁸⁵ Pravidlo shodné životní úrovně, zaznamenalo posun v chápání výživného od institutu výlučně spotřebního charakteru k institutu, který je chápán jako právo dítěte, žít určitým životním standardem svých rodičů, na který jsou zvyklé. Taktéž z tohoto ustanovení obsahově vyplývá, že

⁸¹ Nález Ústavního soudu ze dne 12.9.2006, sp.zn. I. ÚS 299/2006

⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 10.6.2013, sp.zn. I. ÚS 4239/12

⁸³ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Vyd. 1. Praha: WoltersKluwer, 2014, s. 147.

⁸⁴ Pomineme-li problematiku náhradního mateřství, kdy žena která dítě porodila, sice není biologickou matkou dítěte, ale dle stále platící zásady, je matkou žena, která dítě porodila a vztah mezi biologickou matkou a dítětem musí být založen cestou osvojení. - ZEMAN, Milan. *Náhradní mateřství v novém občanském zákoníku – promarněná příležitost* [online]. epravo.cz, 17.1.2013 [cit. 30.1.2015]. Dostupné na : <<http://www.epravo.cz/top/clanky/nahradni-materstvi-v-novem-obcanskem-zakoniku-promarnena-prilezitost-87962.html>>.

⁸⁵ Viz kapitola 2.1.6

výše vyživovací povinnosti není omezena spodní ani horní hranicí.⁸⁶

Podle ustanovení § 859 OZ není vyživovací povinnost součástí rodičovské odpovědnosti. Tato zákonná povinnost totiž vyplývá ze samé podstaty právního vztahu rodičovství a jejím základem je statusový poměr a nikoliv existence či výkon rodičovské odpovědnosti.⁸⁷ Stejný názor nalezneme i v judikatuře Nejvyššího soudu.⁸⁸ V ustanovení § 874 OZ je ještě zdůrazněno, že zbavení či omezení rodičovské odpovědnosti, nemá žádný vliv na trvání vyživovací povinnosti. Doba trvání vyživovací povinnosti je primárně dána stavem odkázanosti dítěte na výživu a trvá tak dlouho, dokud děti nejsou schopné samostatně uspokojovat všechny svoje potřeby. Trvání vyživovací povinnosti tak není limitováno dosažením zletilosti, ta má význam pouze v rovině procesní, a ani dovršením šestadvacátého roku dítěte. V praxi však najdeme i případy, kdy dítě schopnosti samostatně se živit nabyde již před dovršením osmnácti let, tedy věku při kterém se stává zletilým. Otázkou schopnosti dítěte samostatně se živit v závislosti na dosažení zletilosti se zabýval i Nejvyšší soud, který rozhodl, že schopnost dítěte samostatně se živit, není závislá na dosažení určité věkové hranice, a proto není důvodem, aby bylo plnění vyživovací povinnosti předem limitováno např. na dosažení zletilosti.⁸⁹

V souvislosti se zánikem vyživovací povinnosti, rozlišujeme tzv. relativní a absolutní zánik vyživovací povinnosti. O relativním zániku, jako o elasticitě vyživovací povinnosti, můžeme hovořit například tehdy, když dítě, které ukončilo střední školu, není přijato na vysokou školu a nastoupí do zaměstnání. Po roce je řádně přijato k prezenčnímu studiu na vysoké škole a schopnost samostatně se o sebe postarat ztratí. Důsledkem bude obnovení vyživovací povinnosti rodičů. Schopnost dítěte samostatně se živit tak není definitivní a je třeba k ní přistupovat v širších souvislostech. K otázce relativního zániku vyživovací povinnosti existuje taktéž bohatá judikatura, která např. konstatovala, že za pokračování přípravy dítěte na budoucí povolání, lze s přihlédnutím k nedostatku pracovních příležitostí pro absolventy škol, považovat také další studium, které umožní absolventu najít si v práci i v jiném oboru než na který byla příprava dítěte dosud zaměřena.⁹⁰ V jiném rozhodnutí se soudní praxe vyslovila názor, že přijetím dítěte ke studiu na vysoké škole až po čtyřech letech od ukončení středoškolského vzdělání, se vyživovací povinnost rodiče již neobnovuje.⁹¹

⁸⁶ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekonstrukci*. Praha: Leges, 2014, s. 38-40.

⁸⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, Westhalová, Lenka. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975) : komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 892. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 29.1.2015]. Dostupné na : <http://www.beck-online.cz/>

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.3.2011, sp.zn. 21 Cdo 3909/2010

⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6.5.1967, sp.zn. 5 Cz 19/1967

⁹⁰ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31.1.1992, sp. zn. 7 Co 74/92 (R 11/1993)

⁹¹ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 19.11.2007, sp.zn. 10 Co 188/2007

O absolutním zániku vyživovací povinnosti můžeme hovořit v případě, kdy zanikne samotný právní vztah, na kterém je vyživovací povinnost závislá, tj. smrtí základních subjektů tohoto vztahu, rodičů nebo dítěte. Vzhledem k faktu, že výživné je plněním majetkového charakteru, přicházela by v úvahu otázka, zda může být předmětem dědického řízení. K tomu literatura uvádí, že výživné sice plněním majetkového charakteru je, ale zároveň je také plněním osobní povahy, tím je navázáno na subjekty původního právního vztahu a jako takové nepřechází na případného dědice. K absolutnímu zániku vyživovací povinnosti smrtí povinného se taktéž vyjádřil Nejvyšší soud, když konstatoval, že vyživovací povinnost a právo na výživné, může vzniknout pouze osobám, které se nacházejí mezi sebou v určitém stavu. Je právem majetkovým, ale zároveň právem osobním, které zaniká smrtí oprávněného i povinného. Smrt oprávněného či povinného však nemá vliv na dávky výživného splatné ke dni smrti, které předmětem dědictví být mohou.⁹²

Pro úplnost je třeba doplnit, že absolutní zánik vyživovací povinnosti může nastat i právní mocí rozhodnutí soudu o osvojení nebo právní mocí rozhodnutí, kterým bylo otcovství k dítěti úspěšně popřeno.⁹³ Zajímavá situace zániku vyživovací povinnosti se týká případu, kdy nezletilé dítě uzavře se souhlasem soudu sňatek. Důsledkem uzavření sňatku přechází hlavní vyživovací povinnost na jeho manžela. Vyživovací povinnost rodičů však bude v jisté míře existovat i nadále podpůrně a rodiče budou povinni plnit v případě, kdy manžel nebude schopen plnit výživné vůbec nebo nikoli v plné míře.⁹⁴ Vzhledem k tomu, že vyživovací povinnost rodičů bude i nadále existovat, jako podpůrný prostředek, domnívám se, že v tomto případě se bude jednat spíše o zánik relativní.

2.2.1 Změna poměrů

Změní-li se poměry, může soud změnit dohodu a rozhodnutí o výživném pro nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti.⁹⁵ Obdobně pak najdeme i § 475 odst. 1 ZŘS stanoví, že změní-li se poměry, může soud změnit rozhodnutí o výživném pro nezletilé dítě. Obsahu pojmu „změna poměrů“ však nenalezneme ani v jedné z citovaných úprav. Podle všeho, by se mělo jednat o změnu trvalejšího rázu a ne rázu krátkodobého. Ke změně krátkodobého rázu se v minulosti vyjadřoval i Nejvyšší soud když uznal, že krátký pobyt nezletilého dítěte u rodiče,

⁹² Usnesení Nejvyššího soudu, ze dne 22.4.2004, sp.zn. 30 Cdo 2128/2003

⁹³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 396-397.

⁹⁴ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekonstrukci*. Praha: Leges, 2014, s. 49.

⁹⁵ § 923 OZ

jemuž nebylo svěřeno do výchovy, není důvodem pro zproštění tohoto rodiče od povinnosti platit výživné.⁹⁶ Z logiky věci může ke změně dojít nejen na straně oprávněného dítěte, které může např. onemocnět, přestoupit na školu, ale také na straně povinného rodiče, který se může stát invalidním, mohou se výrazně zlepšit i zhoršit jeho majetkové poměry nebo mu může vzniknout další vyživovací povinnost. Samotný běh času změnou poměrů není, nelze však přehlédnout skutečnost, že i v průběhu dvou let může na straně dítěte dojít k několika drobným diferencím, které ve svém souhrnu budou tvořit změnu poměrů, tak jak ji má na mysli zákon.

V případech, kdy má rodič za to, že ke změně poměrů došlo, musí aktivně vyvolat jednání o změně dohody nebo zahájit soudní řízení. V případech změny poměrů vedoucí ke snížení, zkoumá soud, zda jsou pro snížení výživného dány skutečné důvody a zda se povinný rodič nevzdal dobrovolně zaměstnání, kde by jeho příjmy byly vyšší či zda je v jeho silách dosahovat vyššího výdělku. V případě rodiče podnikatele se také prověřuje, zda v souvislosti s podnikáním nepodstupuje nepřiměřená rizika. Pokud soud dojde k závěru, že ke změně poměrů skutečně došlo, změní původně stanovený výrok o výživném s účinností od konkrétního data.⁹⁷ Obecně je tedy rozhodným okamžikem, den označený v návrhu účastníka, totéž ale neplatí v řízení o výživném pro nezletilé dítě. Zde je rozhodný okamžik vázán na skutečnou změnu poměrů⁹⁸

Dle ustanovení § 922 odst. 1 OZ, lze sice výživné přiznat pouze ode dne zahájení řízení, ale u dětí obecně, je možné přiznat výživné i za dobu tří let zpětně. Dojde-li však ke změně poměrů vedoucí ke změně či zrušení výživného za dobu minulou pro nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti, spotřebované výživné se nevrací. Z toho vyplývá, že povinný nemá nárok na vrácení jednotlivých plateb. Soud vyměří výživné ve prospěch nezletilého dítěte i s účinky do minulosti tehdy, pokud by se s ohledem na zjištěné okolnosti jevílo jako nespravedlivé, stanovit výživné ve změněné výši teprve až od doby zahájení řízení. Soud však musí zjistit a ověřit všechny skutečnosti podstatné k uvážení od jakého data a v jaké výši je namíste výživné zvýšit. Při posuzování okolností, které by vedly ke změně rozhodnutí na základě změny poměrů, soud nezkoumá, zda byla původní výše výživného stanovena přiměřeně či zda bylo nadsazené. Jestliže pak dojde k závěru, že se poměry skutečně změnily, musí návrhu na zvýšení výživného vyhovět i tehdy, pokud by měl za to, že původní výše výživného byla opravdu nadsazená.⁹⁹

Rozhodnutí o změně poměrů se řadí mezi rozhodnutí s tzv. klauzulí rebus sic stantibus,

⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.2.1969, sp.zn. 1 Cz 84/1968

⁹⁷ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekonstrukci*. Praha: Leges, 2014, s. 50-51.

⁹⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 197-198.

⁹⁹ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Vyd. 1. Praha: WoltersKluwer, 2014, s. 167-168.

když ve smyslu ustanovení § 163 odst. 1, zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, se jedná o rozhodnutí odsuzující k plnění v budoucnu splatných splátek. Zákon stanovuje možnost změnit tyto rozsudky za předpokladu, že došlo ke změně poměrů, které byly rozhodujícími při původním rozhodování, a vzhledem k změněné situaci proto současná úprava práv a povinností mezi účastníky nemůže obstát. V případě nezletilých dětí tak soud může zahájit řízení i bez návrhu. V praxi to ovšem není běžná situace a tak oprávněný či povinný, který se změny rozhodnutí domáhá, musí vyvinout aktivitu v podobě návrhu na zvýšení či snížení výživného. Z hlediska procesního práva, tato rozhodnutí představují zajímavou kategorii rozhodnutí, která oplývají rozdílnými procesními zásadami. Představují výjimku z materiální stránky právní moci, spočívající v nezměnitelnosti rozhodnutí, která je projevem překážky věci rozsouzené a potažmo i zásady *ne bis in idem*. Do pravomocných rozhodnutí je pak možné zasáhnout pouze na základě mimořádných opravných prostředků. I když rozhodnutí s tzv. klauzulí *rebus sic stantibus* představují výjimku ze zásady nezměnitelnosti, dalo by se polemizovat o tom, zda představují zásah do právní moci, když žaloba na změnu poměrů nemá sloužit k nápravě nesprávného rozhodnutí, ale spíše reaguje na změnu okolností, které zde byly v době původního rozhodování.¹⁰⁰ Detailnější rozbor procesních odlišností, by naplnil rozsah samostatné diplomové práce a pro něj, s ohledem na omezený rozsah práce, není prostor.

2.3 Splatnost, promlčení, započtení výživného

Začátkem této podkapitoly je třeba upozornit na fakt, že výživné může být plněno různými formami, jako i naturálním, příkladem pak může být poskytování bydlení, stravy, výkonem osobní péče o oprávněného, jakož i péčí o společnou domácnost. Pouze v případě, že o výživném rozhoduje soud, stanoví se ve formě plnění finančního.¹⁰¹ Zákon uvádí, že se výživné plní v pravidelných dávkách a je splatné vždy na měsíc dopředu, ledaže soud rozhodl jinak nebo se osoba výživou povinná dohodla s osobou oprávněnou.¹⁰² V podstatě se jedná o přepis dosavadní právní úpravy obsažené v § 97 ZOR, s výjimkou výslovného zakotvení možnosti odchylné úpravy na základě dohody rodičů, kterou OZ vhodně připustil.¹⁰³ Rodičům, je tak dána možnost stanovit si podmínky splatnosti a výše dávek výživného odlišně, takováto dohoda pak vyžaduje ke své účinnosti schválení soudem.

¹⁰⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 194-196.

¹⁰¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 471.

¹⁰² § 921 OZ

¹⁰³ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Sagit, 2012, s. 399.

Počátek splatnosti výživného je vždy určen v rozsudku soudu nebo v dohodě, nejčastěji je splatnost stanovena vždy ke každému prvnímu nebo patnáctému dni v měsíci. Formulaci na měsíc dopředu, je třeba chápat tak, že např. výživné splatné k prvnímu lednu je výživným za měsíc leden a ne, jak je často širší veřejností mylně chápáno jako výživné splatné dopředu na měsíc únor. V případě nezletilého dítěte jsou jednotlivé splátky výživného placeny povinným k rukám rodiče, který má dítě v osobní péči, a to bezhotovostní formou. V minulosti však bylo zvykem zasílat výživné poštou na adresu rodiče.¹⁰⁴

Pokud povinný nezplatí výživné řádně a včas, dostává se s plněním do prodlení. Vztah výživného je v podstatě vztahem závazkovým, který vzniká přímo ze zákona a jako v případě jakéhokoliv jiného závazkového vztahu se dlužník v případě nezaplacení dostává do prodlení a věřiteli vzniká nárok na úroky z prodlení. Ústavní soud však konstatoval, že vyživovací povinnost je plněním majetkového charakteru a nevyklučuje tak obecná ustanovení zákona o závazcích. Má však za to, že neuhrazením výživného hrozí dlužníkovi trestněprávní následky a tak není možné úroky z prodlení požadovat.¹⁰⁵ V rozhodovací praxi však nalezneme i jiný názor, který se s názorem Ústavního soudu rozchází. Jedná se o rozhodnutí Krajského soudu v Praze, který úroky z prodlení sice nepřiznal, ale to z důvodu, že o výši výživného ještě nebylo pravomocně rozhodnuto. Za situace, že již bylo o výživném pravomocně a vykonatelně rozhodnuto má za to, že by měly být oprávněnému přiznány i úroky z prodlení.¹⁰⁶ Tyto úroky by však měl oprávněný vymáhat samostatnou žalobou, když nejsou součástí exekučního titulu.¹⁰⁷

Podle ustanovení § 613 OZ se právo na výživné nepromlčuje, promlčení však už podléhá jednotlivá plnění. Obecná tříletá promlčecí lhůta se v případě výživného neuplatní, a to s ohledem na ustanovení § 640 OZ, dle kterého se právo přiznané orgánem veřejné moci promlčí za deset let ode dne, kdy mělo být podle rozhodnutí plněno. V případě výživného na nezletilé děti se uplatní v případě promlčení zvláštní výjimka, která je zakotvena v § 646 OZ a mezi zákonným zástupcem a nezletilým dítětem nepočne promlčecí doba běžet dříve než se dítě stane svéprávným.

V případech zvláštního zřetele hodné umožňuje zákonná úprava soudu rozhodnout, aby povinný složil zálohu na výživné splatné v budoucnu.¹⁰⁸ Takto poskytnuté výživné, dle dikce zákona, přechází do vlastnictví dítěte se splatností jednotlivých dávek, ale na celkovou zálohu se

¹⁰⁴ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014, s. 42.

¹⁰⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 2.6.2006, sp.zn. I. ÚS 399/05

¹⁰⁶ Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 19.5.2011, sp.zn. 28 Co 167/2011

¹⁰⁷ SCHINNENBURGOVÁ, Petra, CIDLINA, Václav. K úrokům z prodlení z dlužného výživného. *Právní rozhledy*, 2013, č. 10, s. 368

¹⁰⁸ § 919 OZ

hledí jako na majetek povinného. Zálohu výživného osobou povinného je třeba odlišovat od zálohování výživného státem, který je zvláštním zajišťovacím institutem. Zvláštním zřetelem hodným, může být nepravidelný příjem povinného jako sezónního zaměstnance, dědictví, se kterým nebude schopen hospodařit nebo i případ podnikatele, který podstupuje nepřiměřená rizika. Zkrátka se jedná o situace, které by komplikovaly jeho vymáhání. Při rozhodování o zálohách soud kromě celkové částky zálohy vyčíslí i výše jednotlivých splátek. Problematickou otázkou bývá otázka správy účtu, na který bude záloha výživného složena. Z důvodové zprávy k OZ vyplývá, že je to povinný, kdo zřizuje uvedený účet a mají k němu přístup oba rodiče. V takovém případě je vhodně přesně určit pravidla pro okolnosti výběrů z účtu. Nejjednodušším řešením by bylo, pokud by se tato záloha složila na zvláštní účet u soudu.¹⁰⁹

V praxi také může nastat situace, kdy je vyživovací povinnost plněna někým, kdo k tomu ve skutečnosti povinen není. Institut plnění výživného za jiného byl v předchozí právní úpravě upraven v § 101 odst. 1 ZOR. Podle tohoto ustanovení byl ten, kdo zcela nebo zčásti splnil za jiného vyživovací povinnost, oprávněn požadovat úhradu takového plnění. OZ naproti tomu explicitní úpravu plnění výživného za jiného opouští z důvodu nadbytečnosti, protože je možné tyto nároky podřadit pod institut bezdůvodného obohacení.¹¹⁰ Problematika započtení pohledávky již také není výslovně stanovena v části druhé OZ, nýbrž ji nalezneme v rámci úpravy relativních majetkových závazků.¹¹¹ Započtení proti pohledávce výživného pro nezletilé dítě, které není plně svéprávné, je zcela vyloučeno a vzhledem k tomu, že se jedná o ustanovení kogentní, není možné se od něj odchýlit ani dohodou. Zvláštní režim pak platí pro děti zletilé, kde jednotlivé splátky výživného mohou být předmětem započtení i na základě dohody.¹¹²

¹⁰⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, Westhalová, Lenka. *Občanský zákoník II: rodinné právo* (§ 655-975) : *komentář* .1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 1113-1115. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 29.1.2015]. Dostupné na : <http://www.beck-online.cz/>

¹¹⁰ ČUHELOVÁ, Kateřina, SPÁČIL, Ondřej. Plnění vyživovací povinnosti za jiného v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2012, č.23-24, s. 855.

¹¹¹ § 1988 odst. 1 OZ

¹¹² HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, Westhalová, Lenka. *Občanský zákoník II: rodinné právo* (§ 655-975) : *komentář* .1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 1043. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 29.1.2015]. Dostupné na : <http://www.beck-online.cz/>

2.4 Následky neplnění vyživovací povinnosti

2.4.1 Civilněprávní následky

Existence pravomocného rozhodnutí soudu, kterým došlo k vyměření výživného a kterým byla povinnému uložena povinnost plnit k určitému dni stanovenou částku, ještě neznamená, že jej bude povinný plnit dobrovolně.¹¹³ Nejen ČR, ale i celá řada jiných států se potýká s problémem vymahatelnosti pohledávek výživného. V úmyslu dosáhnout zlepšení tohoto stavu, dochází k přijímání nových instrumentů a novelizaci zákonů. Smyslem této kapitoly, je seznámit s prostředky, které má oprávněný k dispozici, aby se domohl svého práva.

První možností je obrátit se na soud či exekutora a žádat výkon rozhodnutí. Rozsudek o výživném je klasickým rozsudkem na plnění, a tak neplní-li povinný dobrovolně, lze přistoupit k výkonu. V praxi poměrně časté řešení. Oprávněná osoba, za nezletilého rodič, kterému bylo dítě svěřeno do péče, může podat návrh na soudní výkon rozhodnutí řídicí se dle části šesté OSŘ v případě, že povinnost v rozsudku uložená nebyla splněna dobrovolně. Je-li oprávněným nezletilé dítě, je k výkonu příslušný soud, v jehož obvodu má nezletilý, na základě dohody rodičů či jiných rozhodujících skutečností, své bydliště.¹¹⁴ Současně s podáním návrhu je oprávněný povinen zvolit formu výkonu. Jako nejpraktičtější se jeví forma srážek ze mzdy nebo jiných příjmů povinného, a to z hlediska opakovatelnosti obou plnění. Pro tento postup je třeba znát adresu a jméno zaměstnavatele povinného, což může být problematické v situacích, kdy se rozvedení manželé vůbec nestýkají a nemají o sobě žádné konkrétní informace. V takové situaci má oprávněný možnost, v souladu s ustanovením § 260 OSŘ, žádat o pomoc soudu, který se může dotázat povinného, zda a od koho pobírá mzdu nebo jiný pravidelný příjem, popř. i na čísla účtů, kam mu je mzda zasílána. Kromě mzdy, je možné vést exekuci i na příjmy v nezaměstnanosti, nemocenskou, peněžitou pomoc v mateřství, stipendia, náhrady ucházejícího výdělků apod.

Další formou výkonu rozhodnutí, která připadá v úvahu je příkazání pohledávky z účtu u peněžního ústavu. Peněžní ústavy jsou povinny, i bez souhlasu klienta, sdělit oprávněnému za účelem výkonu rozhodnutí bankovní spojení klienta včetně čísla účtu, identifikačního kódu banky a identifikační údaje o majiteli účtu. Soud v usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí přikáže peněžnímu ústavu nevyplácet peněžní prostředky povinnému, a neprovádět ani jiné finanční transakce až do výše vymáhané pohledávky. Poté, co je usnesení doručeno peněžnímu ústavu, je doručeno i povinnému a tímto okamžikem je mu zakázáno s těmito prostředky nakládat.

¹¹³ Rozsudků odsuzujících k plnění výživného jsou dle § 437 písm. a) ZŘS tzv. předběžně vykonatelné, jejich vykonatelnost je nezávislá na nabytí právní moci a pro případný výkon rozhodnutí je relevantní lhůta k plnění určená soudem, která běží od doručení.

¹¹⁴ § 4 odst. 2 ZŘS

Pokud by pohledávka výživného nemohla být uspokojena příkázáním pohledávky z účtu, může soud na návrh oprávněného předvolat povinného a vyzvat ho k prohlášení o majetku. Povinný se musí dostavit k soudu a učinit podrobné prohlášení o svých majetkových poměrech. Kromě uvedených dvou forem výkonu, je možné dosáhnout vymožení pohledávky i prodejem movitých věcí povinného. Usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí prodejem movitých věcí je doručeno povinnému až při provádění výkonu soudním vykonavatelem. Soudní vykonavatel provede soupis věcí, které označí štítkem. Tyto věci jsou prodány v dražbě a z jejich výtěžku je pohledávka nezaplaceného výživného uspokojena. Kromě prodeje movitých věcí je další vhodnou formou výkonu rozhodnutí postižení jiných majetkových práv povinného, musí se však jednat o právo majetkové hodnoty, které je zároveň převoditelné na jiného.¹¹⁵

Výkon rozhodnutí, ať již v jakékoliv formě, může být úspěšný samozřejmě jen za předpokladu, že povinný nějaký majetek či příjem má. Je vždy věcí oprávněného, aby zvážil, zda se výkon rozhodnutí domáhat u osob nemajetných, u kterých je předpokladatelné, že výkon rozhodnutí nebude úspěšný. Pravidelně se objevují legislativní návrhy na změnu úpravy výkonu rozhodnutí pro pohledávky výživného, kdy by v případě neplnění, platil za povinného tyto částky stát. Tímto by došlo k sejmutí iniciativy z rodiče, které má dítě ve své péči, a tato iniciativa by byla přeložena na stát. Takový postup by nicméně znamenal vytvoření další sociální dávky. Zpětná vymahatelnost těchto pohledávek by navíc byla velmi nízká a je zde i riziko zneužívání tohoto institutu ze strany povinných.¹¹⁶

Je volbou oprávněného, zda si pro výkon rozhodnutí zvolí soudní výkon rozhodnutí nebo či si zvolí k provedení výkonu soudního exekutora. Volba soudního exekutora má jisté výhody a důsledky. Především při výběru konkrétního exekutora není oprávněný ničím limitován a může si zvolit kteréhokoliv exekutora působícího na území ČR. Náklady exekuce nese povinný, avšak v případě, že povinný nemá žádný majetek a exekuce je zřejmě bezvýsledná, je uložena povinnost zaplatit nezbytné náklady exekuce právě oprávněnému. Nespornou výhodou exekuce je, že oprávněný nemusí při návrhu na její nařízení volit konkrétní způsob provedení, neboť exekutor provede šetření poměrů povinného, a sám rozhodne o tom, který ze způsobů je nejvhodnější. Soudní exekutor je navíc na věci sám finančně zainteresován na výsledku, a proto mívá vyšší úspěch ve věci nežli soud. Exekutor má k provedení výkonu rozhodnutí k dispozici stejné formy výkonu, jako má soud při výkonu podle OSŘ. Nad to je oprávněn požadovat informace od soudů, orgánů státní správy a samosprávy, notářů, fyzických i právnických osob a tyto orgány a

¹¹⁵ FRANCOVÁ, Marie, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 37 – 39.

¹¹⁶ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014, s. 108.

subjekty jsou povinny je na tuto žádost sdělit.¹¹⁷

Pro úplnost je třeba uvést i opatření soudního exekutora podle § 71a zákona č. 110/2001 Sb., o soudních exekutorech a soudní činnosti, které mu umožňuje provést exekuci pozastavením řídičského oprávnění. Toto opatření připadá v úvahu opět pouze v případech vymáhání výživného pro nezletilé dítě. Exekuční příkaz se doručí orgánu, který vede registr řidičů podle zvláštního právního předpisu, oprávněnému a povinnému. Dnem doručení se pak povinnému pozastavuje řídičské oprávnění a zakazuje se řídit motorová vozidla. Exekutor exekuční příkaz zruší tehdy, když povinný prokáže, že řídičské oprávnění nezbytně potřebuje k uspokojování potřeb svých a osob, vůči kterým má vyživovací povinnost nebo zaplatí-li nedoplatek výživného pro nezletilé dítě.¹¹⁸

V souvislosti s vymáháním výživného je často diskutovaným institutem tzv. zálohování výživného. Zálohování můžeme chápat ve dvou úrovních. První zálohování provádí osoba povinného, dobrovolně anebo na základě rozhodnutí soudu.¹¹⁹ Takto poskytnuté zálohy pak slouží oprávněnému jako jistota, že nezůstane v budoucnu bez finančních prostředků nezbytných k vlastní výživě. Pokud zálohování uloží soud, jedná se v podstatě o částku několika jednotlivých splátek, u kterých nastane jednotlivá splatnost později. Vzhledem k názvu kapitoly nás však více zajímá druhá úroveň zálohování, které provádí stát. Jedná se o institut na pomezí práva rodinného a práva sociálního zabezpečení, jehož účelem je poskytnutí jistoty oprávněnému v případě, že se oprávněný svého práva nemůže domoci sám. Stát v takovém případě uhradí část výživného za povinného, čímž vstupuje do postavení věřitele vůči povinnému, v podstatě jde o změnu subjektů daného právního vztahu.

V průběhu historického vývoje rodinného práva se tento institut tradičně v naší úpravě vyskytoval, ani po rekonstrukci se v úpravě nenachází, a to přesto, že je považován za určitý evropský standard a jeho úpravu znají všichni naši sousedé, tj. v Německu, Rakousku, Slovensku i Polsku. Proti znovu zavedení tohoto institutu hovoří především argumenty fiskálního charakteru, které mají za to, že stát si nemůže dovolit financovat nový druh sociální dávky. Problém je spatřován taktéž v zasahování státu do soukromoprávních vztahů nad míru potřebnou, administrativní nákladnost, nízká nenávratnost v následném vymáhání po osobě povinné, stejně tak i snadná zneužitelnost a demotivace oprávněného od přímého vymáhání po povinném.

¹¹⁷ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekonstrukci*. Praha: Leges, 2014, s. 112.

¹¹⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, TELEČEK, Ivo. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 3, s. 23.

¹¹⁹ Viz kapitola 2.3

Tyto názory přebíjí fakt, že snahy o zavedení tohoto institutu zpět do právního řádu se vyskytují poměrně pravidelně.¹²⁰

2.5.2 Trestněprávní následky

Nejzávažnější následky, ke kterým může v souvislosti s neplněním vyživovací povinnosti dojít, jsou bezpochyby následky trestněprávní. Podle ustanovení § 196 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákona, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZ) se trestného činu zanedbání povinné výživy dopustí ten, kdo po dobu delší než čtyři měsíce neplní, a to i z nedbalosti zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat, ten může být potrestán odnětím svobody až na jeden rok. Přísnější je zákon v případě, že tak činí úmyslně či vystaví osobu oprávněnou nebezpečí nouze.¹²¹ Jedná se o poněkud pokřivené chápání ochrany rodiny a rodinněprávních vazeb ze strany zákonodárce. Tím spíš, že každoročně je v ČR pro tento přečin stíháno zhruba deset tisíc osob, a výlučně se jedná o rodiče nezletilých dětí. Pro naplnění skutkové podstaty trestného činu se povinná osoba může dopustit jednání ve dvou formách. První je splněna za podmínky, že povinná osoba povinnost vyživovat nebo zaopatřovat neplní, a to po dobu minimálně čtyř měsíců po sobě následujících. Druhá, úmyslná forma, je pak naplněna v případě, že se povinný rodič vyživovací povinnosti úmyslně vyhýbá, tj. záměrně a bezdůvodně mění zaměstnání, úmyslně přijme zaměstnání s menším výdělkem apod. Kvalifikovaná skutková podstata je naplněna ve chvíli, kdy se povinný ocitá pro tento skutek před soudem opakovaně anebo když neplacením výživného vystaví osobu oprávněného nouzi či hrozícímu riziku nebezpečí.

Korektivem následků pro neplatiče výživného obsahuje je ustanovení § 197 TZ, kde je upravena tzv. účinná lítost. Trestní odpovědnost za tento skutek zanikne tehdy, pokud trestný čin neměl trvale nepříznivé následky a pachatel povinnost dodatečně splnil dříve, než soud začal vyhlášovat rozsudek.¹²² Zmíněný institut nabízí obviněnému využít příležitost beztrestnosti v průběhu celého řízení, pokud splní povinnost dodatečně. Lze předpokládat, že obviněný se do budoucna poučí, včas a ve stanovené výši výživné uhradí. Častokrát je skutečnost odlišná a obdobná situace se opakuje a zbytečně tak zatěžuje nejen oprávněného, nýbrž i celý justiční aparát. V případě, že nedojde k využití institutu účinné lítosti a obviněný je shledán vinným, jsou nejčastěji ukládanými tresty, trest podmíněný s dohledem probačního úředníka, trest obecně prospěšných prací či tresty peněžitě. Výjimkou není ani ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody. Otázkou však zůstává, zda v tomto případě dosahuje čin takové společenské škodlivosti,

¹²⁰ STEHLÍK, Ondřej. Zálohování výživného státem. *Právní rozhledy*, 2013, č. 5, s. 159.

¹²¹ § 196 odst. 2, 3 TZ

¹²² KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014, s. 116 -119.

aby musel být postihován nejnákladnějším trestem z celého systému trestů, potažmo zda vůbec tato situace vyžaduje trestněprávní ochranu, zvláště když oprávněný subjekt často podává trestní oznámení pouze, aby se domohl výživného a nikoli, aby byl někdo potrestán. Pobytem ve vězení navíc povinný ztrácí možnost výdělku, narůstá dluh na výživném a efektivita se jaksí míjí účinkem.¹²³

Od prosince roku 2012 byl katalog trestů rozšířen o další nástroj proti neplatičům výživného. Pachateli může soud v přiměřené míře uložit omezení, aby se zdržel řízení motorových vozidel, pokud je zde důvodná obava, že plnění vyživovací povinnosti bude mařeno nebo ztěžováno. Toto omezení se ukládá ne déle než na jeden rok. Během prvního roku po zavedení, byl tento trest často ukládán a podle informací se ochota neplatičů uhradit dlužné výživné zvýšila, právě z obavy před uložením tohoto trestu.¹²⁴

¹²³ SKLENIČKA, Josef, ROZUM, Jan. K problematice naplacení výživného. *Trestněprávní revue*, 2014, č. 10, s. 239.

¹²⁴ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014, s. 119-120.

3. Vyživovací povinnost rodičů k nezletilým v německé právní úpravě

Problematika rodinného práva je ve Spolkové republice Německo (dále jen SRN) upravena ve čtvrté knize zákona č. 195/1896 Sb., Bürgerliches Gesetzbuch (dále jen BGB). V této části se německý občanský zákoník věnuje rodinnému právu, včetně otázek příbuzenství a opatrovnictví. Zákonný rozsah vyživovací povinnosti rodičů k dětem nalezneme v ustanovení § 1601 až § 1615 BGB. Ústavněprávní základ pro ochranu rodinněprávních vztahů, včetně vyživovací povinnosti rodičů k nezletilým dětem nalezneme v zákoně ze dne 23.5.1949 Grundgesetz, tedy Německé ústavě (dále jen GG), a to konkrétně v článku 6. Podle článku 6 odst. 1 GG, je rodina a manželství pod ochranou státu. Péče o děti a jejich výchova je chápána jako přirozené právo rodiče a také jako jeho základní povinnost, jen stát je oprávněn na výkon těchto práv a povinností dozírat.¹²⁵ Definici vyživovací povinnosti BGB nikterak nevynechává a tak je třeba, obdobně jako v českém právním řádu, uchýlit se pro definici do odborné literatury. Ta definuje vyživovací povinnost jako vše, co vede k uspokojení bezprostředních lidských potřeb a obecně trvá tak dlouho, dokud není dotyčná osoba ve stavu samostatně se vyživovat.¹²⁶

3.1 Obecně k institutu vyživovací povinnosti v německém právu

Obecně lze o vyživovací povinnosti stanovit, že nárok na výživné je právem oprávněné osoby požadovat prostředky k úhradě životních potřeb, zcela nebo zčásti po osobě výživou povinné. Právo na výživné vzniká bezprostředně na základě zákona, a to mezi zákonem stanovenými subjekty. Mezi manžely, mezi partnery, mezi příbuznými v přímé linii, kam je řazena i vyživovací povinnost k dětem. Kromě zákonné vyživovací povinnosti, je možné ji založit taktéž na základě smlouvy. Bürgerliches Gesetzbuch pro tuto smlouvu nevyžaduje konkrétní právní formu. Z hlediska zachování náležité míry opatrnosti, se však doporučuje takovou dohodu uzavřít v písemné formě.¹²⁷ Vyživovací povinnost mezi příbuznými vzniká za splnění dvou základních předpokladů, kterými je potřeba osoby oprávněné a schopnost plnit na straně osoby výživou povinné. Potřeba výživy vzniká u osoby, která není schopna se samostatně živit, je bez přijatelného zaměstnání, bez stálého příjmu, bez majetku a ani nemá žádné vedlejší příjmy, kterými by mohla uspokojit své životní potřeby. Schopnost plnit výživné vzniká příbuznému, který je schopen zajistit přiměřenou výživu oprávněnému a přitom je schopný dostat i vlastním

¹²⁵ čl. 6 odst. 2 GG

¹²⁶ KOVAŘÍK, Karel. *Die Unterhaltsansprüche zwischen nicht miteinander verheirateten Eltern: Tschechisches und deutsches Recht im Vergleich*. Německo: Kovařík, 2010, s. 16.

¹²⁷ SCHWAB, Dieter. *Familienrecht*. München: C.H. Beck, 1999, s. 342

povinnostem a závazkům. Schopnost plnit vyživovací povinnost se neposuzuje pouze podle skutečných příjmů výživou povinného, nýbrž i podle tzv. potencionality příjmů, kterých by mohl povinný dosahovat. Rozsah vyživovací povinnosti je orientován na tzv. přiměřenou výživu, která by měla zohledňovat veškeré životní potřeby oprávněného, včetně výživy, bydlení, výlohy na zdravotnické potřeby, náklady na společenské, kulturní a jiné volno časové aktivity a v neposlední řadě také náklady na vzdělávání a výchovu. Životní potřeby každého člověka jsou samozřejmě odlišné co do kvality i kvantity a proto je nutné výživné vyměřovat takovým způsobem, aby odpovídalo životnímu stylu oprávněného. Za přiměřenou výživu tak není třeba považovat pouze to nejnutnější, co oprávněný potřebuje k uspokojování svých základních potřeb, ale zohledňovat individuální potřeby tohoto jedince. Povinnému však po odečtení výživného musí zůstat prostředky v takové výši, aby byl schopen uspokojovat potřeby ve stejné životní úrovni, jaké poskytuje oprávněnému.¹²⁸ V podstatě můžeme tuto skutečnost označit jako právo oprávněného podílet se na stejné životní úrovni povinného. Předmětem plnění vyživovací povinnosti je vždy měsíční peněžní renta, která by měla sloužit k pokrytí běžných, ale i zvláštních, nepravidelných potřeb. Může být plněno i ve formě naturálií.¹²⁹

3.2 Metoda tzv. objektivizace výživného

Rozsah výživného se dá jednoduše charakterizovat jako výše a obsah dávek výživného, to znamená kolik a co má osoba výživou povinná poskytovat osobě oprávněné z titulu výživného. Při konkretizaci výše výživného se s ohledem na citlivost rodinných vztahů, upřednostňuje dohoda rodičů. Pokud vzájemná dohoda selže, je na soudu, aby o jeho výživě autoritativně rozhodl. Zákonná úprava rozsahu výživného je v SRN založena na tzv. objektivizaci výživného, která při stanovení výše vychází z existence tabulek nebo určitých vzorců. Jedná se o objektivní kritéria, podle kterých soud výživné určuje. Při užití této metody se nepřipouští aplikovat uvážení a každý případ se shodnými rysy by měl být posuzován shodně. Pozitivním aspektem této metody je zejména fakt, že odpadá časová náročnost a složitost při posuzování individualit každého případu. Výživné se pak stanovuje na základě určitého mechanismu. Tato objektivní kritéria určující rozsah výživného mají nepopiratelnou výhodu vzhledem k tomu, že posilují právní jistotu účastníků řízení s ohledem na předvídatelnost rozhodování a jeho sjednocení. Objektivizace však není nikdy absolutní, neboť by takové určení bez přihlédnutí ke konkrétním okolnostem případu, bylo nespravedlivé a mohlo by vést k vážné újmě jednoho ze subjektů. Může spočívat v určení

¹²⁸ SCHWAB, Dieter. *Familienrecht*. München: C.H. Beck, 1999, s. 344.

¹²⁹ tamtéž

vzorci nebo tabulky nebo i stanovení minimální nebo i maximální výše výživného, jako je tomu právě v SRN.¹³⁰ V rámci použití metody objektivizace je znám způsob podílový, stanovení pevné částky a kombinace obou dvou způsobů. V SRN je určujícím způsobem, způsob tabulkový, který je založen na vypracování tabulek na základě objektivních kritérií, kterými jsou věk dítěte, plat povinného a počet vyživovacích povinností. Tabulky jsou pomocným materiálem pro určení hranic výživného, dále se posuzují podle individualit případu. V SRN jsou tabulky založeny na věku dítěte a platu povinného rodiče, tyto tabulky jsou zároveň často aktualizovány s ohledem na měnící se ekonomické a sociální poměry.¹³¹

Německá právní úprava počítá s tzv. Düsseldorfskou tabulkou, která slouží k výpočtu výživného a zohledňuje rodiny se dvěma dětmi. Tato tabulka není závazná, nejedná se o žádný zákon, nýbrž o jistý orientační materiál, soudy ji však bezvýhradně aplikují, jakoby zákonem byla. Je aktualizována každé dva roky, tak aby pružně reagovala na ekonomické a sociální změny. Je vypracovávána Vrchní zemským soudem v Düsseldorfu¹³², který je v systému německého soudnictví obdobou našeho Nejvyššího soudu. Kromě Düsseldorfských tabulek existují ještě tabulky Berlínské, které na rozdíl od těch Düsseldorfských, zohledňují a přizpůsobují se situacím, kdy má povinný nízký příjem. Literatura uvádí, že Düsseldorfské tabulky jsou řídicím materiálem zemí bývalého západního Německa¹³³, tj. bývalé Spolkové republiky Německa, naproti tomu tabulky Berlínské jsou určující pro země bývalého východního Německa¹³⁴, tj. bývalé Německé demokratické republiky. Pro aplikaci toho kterého doporučujícího předpisu, je určujícím kritériem bydliště dítěte.¹³⁵ Tyto tabulky vytvořila německá praxe pro případy, kdy jsou rodiče dětí rozvedeni nebo žijí odděleně. Tabulky vycházejí ze dvou potřebných dětí a zohledňují dvě základní kritéria rozsahu výživného a to věk dítěte a čistý příjem, kterého dosahuje rodič.¹³⁶ Tabulky výživného nemají charakter zákona, ale vzhledem k tomu, že je vytváří Vrchní zemský soud, mají charakter judikátu. Pro obecné soudy představují směrnici, která je každé dva roky aktualizována, tak aby byla spravedlivým standardem při otázkách určování výživného. Düsseldorfská tabulka pro rok

¹³⁰ Maximální výše výživného je podle Düsseldorfské tabulky 1.980 EUR

¹³¹ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 201-210.

¹³² Metodický materiál pro sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na děti. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2010. s. 18. [cit. 30.1.2015] Dostupné na : <www.jacz.cz/images/stories/Vyzivne/vyzivne_metodika.pdf>.

¹³³ Těmito zeměmi jsou: Baden-Württemberg, Bayern, Bremen, Hamburg, Hessen, Niedersachsen, Nordrhein-Westfalen, Rheinland-Pfalz, Saarland a Schleswig-Holstein

¹³⁴ Těmito zeměmi jsou: Brandenburg, Mecklenburg-Vorpommern, Sachsen, Sachsen-Anhalt a Thüringen

¹³⁵ SCHLÜTER, Wilfried. *BGB-Familienrecht*. 10., völlig neubearbeitete Aufl. Heidelberg: C.F. Müller, 2003, s. 126.

¹³⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, s. 219.

2015, která je uvedena pod následujícím textem obsahuje čtyři sloupce. První sloupec představuje čistý příjem osoby výživou povinné. Maximální výše příjmu, ze kterého tabulka vychází, představuje částku 5.100 EUR a pokud se čistý příjem povinného pohybuje nad touto částkou, tabulka se neaplikuje a je na oprávněném, aby prokázal svoje konkrétní měsíční potřeby. V takové situaci je rozhodováno podle okolností konkrétního případu. Čtvrtý sloupec tabulek představuje minimální částku pro povinného, která mu výživným nesmí být sražena, bez toho aniž by se sám stal ohroženým či sociálně potřebným.¹³⁷ Druhý sloupec, dále členěný dle jednotlivých věkových skupin, představuje objektivní částku výživného pro jednotlivé věkové kategorie, a to ve smyslu úpravy zakotvené v § 1612a BGB, ve kterém je stanovena minimální výše výživného.

Tabulka č. 2 – Düsseldorfská tabulka ke dni 1.1.2015¹³⁸

ČISTÝ PŘÍJEM POVINNÉHO V EURECH		VĚK OPRAVNĚNÉHO (§ 1612 A I BGB) V EURECH				PROCENT. SAZBA	ČÁSTKA PRO POTŘEBU POVINNÉHO V EURECH
		0-5	6-11	12-17	AB 18		
		1.	bis 1.500	317	364		
2.	1.501-1.900	333	383	448	513	105	1.180
3.	1.901-2.300	349	401	469	537	110	1.280
4.	2.301-2.700	365	419	490	562	115	1.380
5.	2.701-3.100	381	437	512	586	120	1.480
6.	3.101-3.500	406	466	546	625	128	1.580
7.	3.501-3.900	432	496	580	664	136	1.680
8.	3.901-4.300	457	525	614	703	144	1.780
9.	4.301-4.700	482	554	648	742	152	1.880
10.	4.701-5.100	508	583	682	781	160	1.980

Nad příjem vyšší než 5.100 EUR se částka výživného posuzuje podle okolností případu

3.2.1 Automatická valorizace výživného

Výživné může být podle německé úpravy určeno dvěma způsoby, a to jako statické, které tvoří pevná měsíční částka anebo jako dynamické, a to podle tabulky pro konkrétní věkovou skupinu. Takto určené výživné má hned několik výhod. Výživné se mění automaticky každé dva roky v závislosti na tom, jakým směrem se ubírá sociální politika státu. Nesporná výhoda tohoto institutu tkví v tom, že se pokaždé nemusí měnit rozhodnutí o výživném. K automatické změně

¹³⁷ Dostupné na : <http://www.adikia.cz/news/nemecke-tabulky-vyzivneho-hanba-pro-ceskou-justici/>

¹³⁸ Dostupné na : <http://www.unterhalt.net/duesseldorfer-tabelle.html>

rozhodnutí dochází taktéž v závislosti na věku dítěte.¹³⁹ Dynamizace výživného neboli tzv. automatická valorizace je zajímavým právním institutem úpravy rodinného práva v SRN, týkající se výhradně výživného k nezletilým dětem. Další nedocenitelnou výhodou je také fakt, že se předchází velkému množství žalob na změnu výše výživného a zbytečnému zatěžování soudního aparátu. To ovšem neznamená, že by tím podání žaloby pro změnu poměrů bylo naprosto vyloučeno, v případě změny zásadního charakteru, je tato možnost subjektů vztahu vyživovací povinnosti zachována. Příkladem změny poměrů může být ztráta zaměstnání nebo odpadnutí další vyživovací povinnosti k jinému subjektu. Při určování se vychází obdobně jako u statického výživného z příjmů povinného a věkové skupiny oprávněného. Na základě toho se pak určí částka, která může být modifikována v případě, tzv. zvýšených potřeb (Mehrbedarf). Částka je vyjádřena procentuálně v poměru ke standardní částce výživného. Německé ministerstvo spravedlnosti aktualizuje částky standardního výživného každé dva roky, a to v závislosti na hrubé mzdě, a tak ke zvyšování nedochází na základě libovůle.¹⁴⁰

3.3 Kritéria určující rozsah výživného

Německá právní úprava výživného je velice složitá, vyžaduje komplexní znalost právního prostředí a právního řádu, a proto jsou také účastníci povinni být v řízení při sporech o výživné zastoupeni advokátem.¹⁴¹ Není proto v mých silách poskytnout zde detailní a naprosto přesný výklad týkající se kritérií, ke kterým soud přihlíží při určování výživného, mohu se však pokusit vymezit tyto určující pojmy alespoň základním způsobem.

Výživou povinni jsou si podle ustanovení § 1601 BGB příbuzní v řadě přímé, tato povinnost je navíc vzájemná. Účelem zákonného ustanovení je určit okruh osob, které jsou si podle účinnosti zákona výživou povinni. Výklad ohledně tohoto okruhu osob, poskytuje BGB tak, že za příbuzné v řadě přímé označuje osoby, které mají společný původ, stupeň příbuzenství je pak určován obdobně jako v českém právu podle počtu bezprostředních zrození.¹⁴² Legální definice tak zahrnuje do okruhu příbuzných pouze příbuzné na základě pokrevní linie a

¹³⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, s. 224.

¹⁴⁰ ŘÍHOVÁ, Markéta. Aktuální otázky výživného pro nezletilé dítě ve srovnání s právní úpravou v SRN. [cit. 30.1.2015]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Dostupné na : <http://is.muni.cz/th/75174/pravf_m/DP_Marketa_Rihova.pdf>.

¹⁴¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, s. 219.

¹⁴² § 1589 BGB

nezohledňuje vztahy příbuzenství založené osvojením nebo i tzv. sešvagřením.¹⁴³ Kdo je poté skutečným nositelem vyživovací povinnosti určují obecná kritéria. Těmi jsou potřebnost na straně oprávněného, respektive odkázanost na výživu, schopnost povinného poskytovat výživu oprávněné osobě a také pořadí osob, které mají na výživu nárok. Trvání vyživovací povinnosti je časově orientované na nezletilost dítěte a v případě dětí, které již dosáhly plnoletosti také na průběh jejich vzdělávání. Německé právo navíc staví na roveň nezletilým dětem i děti, které ještě nedosáhly jednadvacátého roku věku, pokud žijí s rodiči a soustavně se připravují na budoucí povolání.¹⁴⁴ V praxi také nevylučuje případy, kdy vyživovací povinnosti k dětem trvá do konce života, bez ohledu na dosažení kteréhokoliv věku a to z důvodu potřebnosti zaviněné špatným zdravotním stavem či postižením. U těchto dětí lze logicky předpokládat, že schopnost samostatně se o sebe postarat nenabudou nikdy. Trvání vyživovací povinnosti je limitováno i okamžikem ve kterém oprávněný pozbude částečně nebo i v celém rozsahu práva na přiznání výživného. Z logiky věci pak vyplývá, že zákonná vyživovací povinnost jako plnění osobní povahy zaniká taktéž smrtí oprávněného i povinného.¹⁴⁵

Obecně výše výživného vychází z § 1610 BGB, když stanoví, že jeho výše je určována podle životních potřeb potřebného dítěte, jemuž má být výživné poskytováno. V souvislosti s tím, používá zákon pojem tzv. přiměřené výživy (angemessener Unterhalt), když tato by měla zahrnovat veškeré životní potřeby, a to včetně přiměřených nákladů na přípravu na budoucí povolání a náklady spojené s výchovou, které vynakládá rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče. Pojem přiměřené výživy, ačkoliv jej zákon používá, není jím definován, zahrnuje však všechny životní potřeby oprávněného, včetně výživy, bydlení, nákladů na zdravotnické potřeby, náklady na společenské a volnočasové aktivity dítěte a jak zákon uvádí, měl by zahrnovat také náklady související s přípravou dítěte na budoucí povolání, jakož i náklady na výchovu dítěte.¹⁴⁶ Nezletilé děti logicky odvozují své potřeby a potažmo svojí životní úroveň od úrovně svých rodičů, a proto pro určení obsahu pojmu přiměřené výživy se v konkrétním případě bude vycházet z potřeb, životní úrovně, příjmů a majetkových schopností rodičů.¹⁴⁷

¹⁴³ KAISER, Dagmar, SCHNITZLER, Klaus. *BGB: Familienrecht*. 2. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2010, s. 1260.

¹⁴⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, s. 219.

¹⁴⁵ KAISER, Dagmar, SCHNITZLER, Klaus. *BGB: Familienrecht*. 2. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2010, s. 1329-1330.

¹⁴⁶ SCHWAB, Dieter. *Familienrecht*. München: C.H. Beck, 1999, s. 345.

¹⁴⁷ KAISER, Dagmar, SCHNITZLER, Klaus. *BGB: Familienrecht*. 2. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2010, s. 1389.

3.3.1 Potřebnost (Bedürftigkeit)

Pojem Bedürftigkeit se volně překládá jako potřebnost a dle mého názoru jej lze obsahově přirovnat k českému ekvivalentu pojmu odkázanost na výživu či neschopnost samostatně se živit. Bürgerliches Gesetzbuch stanoví, že právo na výživné má ten, kdo není schopný se samostatně živit, toto právo má zároveň i nezletilé dítě, které sice svůj majetek má, ale výnosy z tohoto majetku a výtěžky vlastní práce nepostačují k jeho výživě.¹⁴⁸ Potřebnost na straně dítěte se v německém právu posuzuje podle toho, zda je schopno uspokojovat své potřeby z příjmů, jmění, popřípadě z vlastní výtěžné činnosti. Není však jeho povinností, použít podstatu tohoto jmění, tu musí použít pouze v případě, že jeho rodiče jsou nezpůsobilí plnit jakoukoliv výživu. V zásadě nemá dítě ani povinnost dosahovat výtěžné činnosti do doby než ukončí studium nebo se vyučí. Příprava na budoucí povolání však musí být efektivní a cílevědomá, pokud by dítě studium trvale zanedbávalo, mohlo by to pro něj znamenat sankci v podobě ztráty oprávnění výživné požadovat. Výjimka je pak stanovena u zletilých dětí, které ještě nedosáhli jednadvacátého roku věku, od těchto dětí je totiž možné očekávat přivýdělek, pokud mu to jeho studium umožňuje a rodiče nejsou schopni, mu celou výživu zabezpečit zcela sami.¹⁴⁹

Jak již bylo uvedeno výše, potřeby dítěte se odvozují z tzv. Düsseldorfské tabulky. Náklady na životní potřeby se skládají i z tzv. mimořádných potřeb (Sonderbedarf) a zvýšených potřeb (Mehrbedarf). Zvýšené potřeby jsou takové, které se opakují, jsou prokazatelné a je tedy možné je přiznat i nad rámec tabulky. V praxi se nejčastěji jedná o školné v mateřské škole nebo nějaké mimořádné léčebné výlohy. Mimořádné potřeby, se kterými BGB operuje zejména v § 1613 odst. 2, se týkají nepravidelných výdajů dítěte, které mohou být uplatněny vůči povinnému samostatnou žalobou, a to do jednoho roku ode dne, kdy nastaly.¹⁵⁰ Zákon tedy dává oprávněnému možnost se i v případě těchto mimořádných potřeb domoci jejich náhrady nad rámec přiznaného výživného.

3.3.2 Schopnost plnit (Leistungsfähigkeit)

Jak je již uvedeno v úvodu kapitoly o kritériích výživného, životní úroveň a potřeby dětí se odvíjí od životní úrovně jejich rodičů.¹⁵¹ Všechny upotřebitelné prostředky k výživě rodičů i dětí jsou vynakládány v rovnocenné výši, tj. stejným způsobem podle naléhavosti takových potřeb.

¹⁴⁸ § 1602 BGB

¹⁴⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, s. 220-221.

¹⁵⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, s. 224.

¹⁵¹ V kapitole 3.3

Rodiče jsou i v případě životní tísně povinni ke svým nezletilým dětem absolutní solidaritou. Nutno podotknout, že nezletilým dětem jsou na roveň postaveny i plnoleté děti, které ještě nedosáhly věku jednadvaceti let a to tak dlouho, dokud žijí s rodiči tzv. pod jednou střechou a stále se soustavně připravují na výkon budoucího povolání studiem.¹⁵² Zákon stanoví, že za situace, kdy není rodič schopen dostát své zákonné vyživovací povinnosti, se této povinnosti může zprostit v rozsahu, v jakém může být vyživovací povinnost delegována na dalšího výživou povinného příbuzného. Obdobně tak stanoví o pro situaci, kdyby k pokrytí těchto potřeb postačily výnosy z majetku, které dítě vlastní.¹⁵³

Výše výživného je vždy primárně určována čistým příjmem povinného rodiče, a to je také jedno z výchozích kritérií v tabulkách. Při určování relevantních příjmů se zohledňují všechny výtěžky výživou povinného, kterými jsou i příjmy ze zemědělského či lesního hospodářství, živnostenského podnikání, samostatné výdělečné činnosti, závislé činnosti, kapitál, nájemné a pachtovné, jakož i další obdobné příjmy. Za příjmy povinného jsou poté v praxi považovány také proplácené přesčasy, různé speciální granty, přídatky a příplatky, příspěvky na dovolenou, vánoční a i jiné vyplácené prémie. Za další zohlednitelné příjmy povinného lze považovat i různé dávky sociální pomoci, jako pomoc při nezaměstnanosti, dávky nemocenské apod.¹⁵⁴ Ustanovení § 1603 BGB definuje schopnost povinného plnit výživné negativně, když stanoví, že výživou povinný není ten, kdo vzhledem k okolnostem a svým ostatním závazkům, není schopen takto stanovené výživné plnit, pokud by se v takovém případě dostal sám do situace ohrožující jeho vlastní přiměřenou výživu.¹⁵⁵ Znamená to, že od čistého příjmu se odečítají náklady spojené s výkonem povolání a dále zohlednitelné dluhy, mezi které lze počítat např. hypotéku na byt. Taktéž v případě, že jsou rodiči, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, vypláceny přídatky na děti (Kindergeld), je polovina částky, která představuje tuto dávku, od výše výživného odečítána. Přídatky na děti se tak v případě tabulkového výživného započítávají na tabulkové výživné dle § 1612b BGB.¹⁵⁶ Jen pro úplnost je třeba uvést, že v SRN přísluší přídavek na dítě každému dítěti bez ohledu na příjem rodiče. Výše přídatku se řídí počtem dětí v rodině, a pokud dítě žije v jedné domácnosti s rodičem, který tento přídavek dostává, je nutné odečíst polovinu této částky, protože je tento přídavek dávkou pomoci státu, která náleží oběma rodičům při zabezpečování potřeb pro dítě.¹⁵⁷

¹⁵² SCHWAB, Dieter. *Familienrecht*. München: C.H. Beck, 1999, s. 356.

¹⁵³ § 1603 odst. 2 BGB

¹⁵⁴ SCHLÜTER, Wilfried. *BGB-Familienrecht*. 10., völlig neubearbeitete Aufl. Heidelberg: C.F. Müller, 2003, s. 128.

¹⁵⁵ § 1603 odst. 1 BGB

¹⁵⁶ Dostupné na : <http://www.adikia.cz/news/nemecke-tabulky-vyzivneho-hanba-pro-ceskou-justici/>

¹⁵⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, s. 219.

Nebylo by tedy morální, pokud by se jeho výše nepromítla i do výše výživného určeného dle tabulky povinnému rodiči.

Výše výživného je primárně zjišťována z čistého příjmu povinného. Otázku, jakým způsobem tyto příjmy zjišťovat vyřešil zákon, když do ustanovení § 1605 BGB zakotvil tzv. oznamovací povinnost (Auskunftpflicht). Tato povinnost je dána mezi příbuznými v přímé linii, kteří jsou povinni na požádání předložit dokumenty o svých výdělcích a ostatním majetku, tak jak je to potřebné pro zjištění vyživovacího nároku a vyživovací povinnosti. Zejména jsou povinni předložit potvrzení o výdělcích od svého zaměstnavatele. V souvislosti s tzv. valorizací výživného, se tato povinnost vždy po uplynutí dvou let obnovuje za předpokladu, že jsou dány okolnosti pro změnu poměrů zapříčiněnou vyššími příjmy povinného nebo tím, že získal další majetek. Jakkoliv však zákon zakotvuje výživou povinnému oznamovací povinnost o svých příjmech a majetku, nestanoví již sankci, která by povinného postihla v případě, že by tuto svou povinnost náležitě nesplnil. V české právní úpravě je totiž povinný při nesplnění této povinnosti sankcionován právní domněnkou příjmu. Pokud tedy povinný nespolečupracuje a své příjmy v soudem uložené lhůtě neprokáže, soud si důkazy o jeho příjmech opatří sám.¹⁵⁸

3.4 Minimální výše výživného

K výživě dítěte jsou zásadně povinni oba rodiče. Výběr způsobu poskytování výživného dětem je ponechán na jejich vůli, nejčastěji poskytováno prostřednictvím plnění naturálního, jako poskytování, bydlení, oblečení. Peněžní plnění je pak zredukováno na kapesné. Z důležitých důvodů může dítě požádat soud o plnění v podobě peněžní renty. Taková situace nejčastěji nastává tehdy, když dítě bydlí samo, pak mu je peněžní renta přiznána. Pokud však dítě dostává peněžní rentu, nemá už nárok na kapesné, protože to je zahrnováno do naturální výživy. To se však týká pouze rodiče, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, povinný rodič nemá na výběr a musí plnit v penězích^{159 160}.

Obdobně jako v české právní úpravě, je i v pro německou úpravu typické, že placení výživného povinným rodičem, probíhá ve formě peněžní částky, plní se na měsíc dopředu a oprávněný může požadovat i výživné za dobu minulou. Co ovšem pro českou úpravu není

¹⁵⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, s. 225.

¹⁵⁹ § 1612 odst. 2 BGB

¹⁶⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, s. 221.

typické, je že BGB explicitně zakotvuje minimální výši výživného pro nezletilé děti.¹⁶¹ Nezletilý tak může požadovat minimální výživné podle ustanovení § 1612a BGB, které je stanoveno jako dvojnásobek existenčního minima. Výše minimálního výživného závisí na stupni dosaženého věku, kdy zákon rozlišuje na čtyři věkové skupiny. Procentuální výměra se pak odvíjí od tohoto věkového stupně. Při výpočtu se procentuální částka zaokrouhluje na desetinná místa, ale celkově se určuje zaokrouhlením na celé jednotky. Zajímavostí je, že vláda pak každé dva roky tyto částky přepočítává a stanovuje aktuálním způsobem, a to v závislosti na sociální politice státu, zvyšování nákladů na bydlení apod.¹⁶² Pokud oprávněný uplatňuje výživné podle citovaného ustanovení, neprokazuje žádné své potřeby a pokud mu nejsou známy majetkové poměry povinného, může k soudu podat tzv. stupňovitou žalobu na splnění informační povinnosti a žalobu o výživné.¹⁶³

3.5 Zálohování výživného státem (Unterhaltvorschuss)

V části práce pojednávající o následcích neplnění vyživovací povinnosti v ČR se zabývám civilněprávními a trestněprávními následky neplnění vyživovací povinnosti, které sankcionují povinného v případě, že nemůže nebo dokonce nechce plnit svou zákonnou povinnost vyživovat.¹⁶⁴ I v německém právním systému znají trestný čin zanedbání povinné výživy a obdobě se mohou domáhat i výkonu rozhodnutí. Vzhledem k omezenému rozsahu práce, jsem se však rozhodla nastínit problematiku institutu tzv. zálohování výživného státem (Unterhaltvorschuss), jehož úprava v právním řádu ČR momentálně chybí.

Právní úpravu tzv. zálohování výživného nalezneme v samostatné právní úpravě, v zákoně č. 2163-1BGBl.III, Unterhaltvorschussgesetz. Rodičům samoživitelům a nezletilým dětem, dává zákon možnost zažádat si o tuto státní sociální dávku v případě, kdy výživou povinný rodič, se kterým dítě nežije, není momentálně schopný plnit výživné ani v minimální výši tak, jak je upravena v zákoně.¹⁶⁵ Žádost o státní podporu může rodič dítěte, jemuž bylo svěřeno do péče, podat u místně příslušného úřadu pro mládež (Jugendamt). Přiznání této dávky je vázáno na splnění zákonem stanovených předpokladů. Musí se jednat o rodiče, který je samoživitelem, pro přiznání dávky je tak určující osobní stav rodiče a je zapotřebí, aby se jednalo o rodiče rozvedeného, svobodného či žijícího samostatně. O tzv. zálohu si může dítě

¹⁶¹ § 1612a BGB

¹⁶² Dostupné na : <http://www.unterhalt.net/kindestunterhalt/mindestunterhalt.html>

¹⁶³ SCHINNENBURGOVÁ, Petra, CIDLINA, Václav. K určování výše výživného, Právní rozhledy, 2013, č. 7, s. 251.

¹⁶⁴ Viz kapitola 2.4

¹⁶⁵ § 1612a BGB

prostřednictvím rodiče zažádat pouze v případě, že se jedná o nezletilé dítě, které není starší dvanácti let a jeho trvalé bydliště se musí nacházet na území SRN. U cizinců bude nárok dán v případě, že mají dítě či rodič trvalé bydliště na území SRN. Žádost o zálohu výživného se činí písemně prostřednictvím formuláře, a to u úřadu pro mladistvé, v jehož obvodu dítě žije. V působnosti tohoto úřadu je pak nárok v plné výši uznat, nebo i zcela nebo částečně nepřiznat. Státní podpora v podobě tzv. záloh je poskytována maximálně po dobu šesti let a je limitována dosažením věku dvanácti let. Zánik tohoto nároku po dosažení dvanáctého roku věku však nevylučuje nastoupení nároku na jiné sociální dávky. V rozsahu poskytnuté zálohy se pak sníží výše výživného povinného rodiče. Je nutné podotknout, že účelem poskytování těchto záloh však není, aby byl povinný od vyživovací povinnosti zcela osvobozen. V případě, že se rodič opět stane schopným výživné alespoň v minimální výši plnit, je v kompetencích státu, prostřednictvím úřadu pro mladistvé, tyto zálohy po povinném vymáhat jako regresní pohledávku zpátky. Rodič je pak obratem informován o této záloze a její konkrétní výši, aby se této povinnosti mohl vůči státu zprostit.¹⁶⁶ Pro představu výše této zálohy uvádím, že je poskytována měsíčně předem, obdobně jako standardní výživné. Pro dítě do šesti let se jedná o částku 133 EURO a pro dítě do dvanácti let pak o částku 180 EURO. Výše jsem již uvedla, že účelem této zákonné úpravy není zprostit povinného jeho vyživovací povinnosti, ale jedná se o jakousi pomoc v případě, že povinný nemůže sám výživné plnit. Tento nárok je poté vymáhán po povinném přímo státem. Promlčení regresního nároku se řídí obecnou tříletou lhůtou, která však nezačne běžet dříve, než dítě dosáhne zletilosti. Pro úplnost uvádím, že úspěšnost při vymáhání těchto regresních pohledávek je průměrně na 19%, tedy nikterak valná. Liší se ale region od regionu a maximálně úspěšnou vymahatelnost mají například v Bavorsku, kde se úspěšné vymožení této regresní pohledávky pohybuje okolo 30 %.¹⁶⁷

¹⁶⁶ SCHLÜTER, Wilfried. *BGB-Familienrecht*. 10., völlig neubearbeitete Aufl. Heidelberg: C.F. Müller, 2003, s. 151-153.

¹⁶⁷ Dostupné na : <http://www.unterhalt.net/kindesunterhalt/unterhaltsvorschuss.html>

4. Závěr

Tato práce si kladla za cíl seznámit s problematikou vyživovací povinnosti rodičů k nezletilým dětem, tak jak je upravena v právním řádu České republiky a Spolkové republiky Německo a tak poskytnout ucelenější pohled na obsah obou zákonných úprav. Tato práce si kladla za cíl mimo jiné i porovnání podstatných odlišností v těchto úpravách. Pro účely použití komparativní metody, bylo nejprve zapotřebí vymezit pojetí obou právních úprav, když obě jsou do jisté míry odlišné.

Téma vyživovací povinnosti k nezletilým dětem, je aktuální v každé době. S ohledem na skutečnost, že je vyživovací povinnost rodičů k nezletilým dětem jejich nejdůležitější povinností, je předmětem zájmu nejen odborné, ale i laické veřejnosti, když v souvislosti s vysokou mírou rozvodovosti, je třeba vyřešit taktéž otázku týkající se výchovy a výživy dětí. V případě nezletilých dětí je tato potřeba umocněna tím, že děti nejsou vzhledem k jejich rozumové a mravní vyspělosti, schopné hájit si sami své zájmy dostatečným způsobem. Přirozeně by měl být zájem dítěte taktéž zájmem jeho rodiče. Rodiče však v leckterých případech upřednostňují zájmy své před zájmy svých dětí, a tak nezbývá než, aby ochranu těmto slabším členům naší společnosti poskytl stát prostřednictvím efektivní a spravedlivé právní úpravy. Otázky výživného bývají vnímány jako něco negativního. Ze strany matek nezletilých oprávněných dětí jsou slyšet stížnosti na výši výživného, která byla dítěti vyměřena, nedostatky ve způsobu vymáhání dlužného výživného apod. Ze strany povinných rodičů, kterými nemusí být samozřejmě vždy jen otcové, zase nespokojenost s výší, s vedenými exekucemi pro neplacení, jakož i nespokojenost s kritérii, kterými se soud v případě rozhodování o výživném řídí.

Srovnáním obou úprav jsem dospěla k závěru, že podstata vyživovací povinnosti, kritéria určující její rozsah jsou v právních úpravách zakotvena obdobným způsobem. Neodpustím si malou kritiku, když podotknu, že současná právní úprava, tak jak jí nabízí naše rekonstrukce soukromého práva, je do jisté míry zaostalá a mohli bychom se od našich sousedů ještě leccemu přiučit. Německá právní úprava výživného je vystavěna na stejných základech jako právní úprava česká s tím rozdílem, že je propracovanější.

Rozdíly v obou právních úpravách můžeme sledovat hned v několika liniích. Česká právní úprava nerozlišuje mezi dětmi zletilými a nezletilými, a až na drobnosti, je pak zásadní odlišností jejich procesní postavení. Německé právo naproti tomu mezi zletilými a nezletilými dětmi rozlišuje, navíc na roveň nezletilým dětem staví i děti, které dosud nenabýly jednadvacátého roku věku, žijí ještě se svými rodiči ve společné domácnosti, a to z toho důvodu, že se připravují na

výkon budoucího povolání soustavným studiem. Domnívám se, že je vhodné případy těchto dětí, které jsou ve věku blízkém nezletilých., posuzovat obdobným způsobem jako v případě dětí nezletilých. Mám za to, že je nerozumné, aby se s hranicí osmnáctého roku procesní postavení dítěte v řízení o výživném změnilo tak zásadním způsobem, že se ze strany, u které je dán zájem na její ochraně, který je dán již na ústavněprávní úrovni, se stává stranou žalovanou se stejnými procesními právy a povinnostmi jako v ostatních tzv. sporných řízeních. Vždyť pro představu, jsou tyto děti ještě středoškoláky a domnívám se, že by se měla zejména procesní úprava postavení dětí zletilých a nezletilých upravit tak, aby byl brán zřetel i na děti ve věku blízkému nezletilých.

Dalším zásadním rozdílem v právních úpravách je také způsob vypořádání se s tzv. nahodilými potřebami. V případě české právní úpravy je tato nahodilá potřeba kryta částkou běžného výživného a žádné další mimořádné výlohy se nad rámec běžného výživného nezohledňují. Tím je dle mého názoru popřen samotný význam pojmu „nahodilý“, vždyť jak může běžné výživné počítat i s takovými mimořádnými výdaji, když je nejisté, zda v budoucnu vůbec nastanou? V SRN, mohou být tyto mimořádné výlohy předmětem samostatného řízení vedeného před soudem, a to beze změny standardně poskytovaného výživného. K otázce změny poměrů odkazují na automatickou valorizaci výživného¹⁶⁸, a to s ohledem na skutečnost, že minimální výše výživného se mění automaticky každé dva roky a to tak, že reaguje na aktuální ekonomickou situaci státu, není libovůlí zákonodárce, a tak může být považována i za spravedlivou. Nepopíratelně pozitivním aspektem této úpravy je, že k valorizaci dochází automaticky, bez toho aniž by zatěžovala soudní aparát.

Jako pozitivní hodnotím i zákonnou úpravu minimální výše výživného, jak vyplývá z § 1612a BGB, když česká právní úprava nezná ani minimální ani maximální hranici výživného. V německých intencích je minimální výše výživného stanovena zákonem, tj. ne v tabulkách, které jsou nezávazné. Při určování výživného, je navíc pro povinného určena částka pro jeho osobní potřeby, ze které výživné nelze srazit. Jedná se o ochranu jistou ochranu povinného, aby se poskytováním výživného, nestal sám sociálně potřebným.

Nevyhraněný názor pak zastávám v případě tzv. zálohování výživného státem, tento institut není našemu právnímu řádu úplně cizí, ale v současné úpravě se nevyskytuje. Hlasy pro jeho znovuzavedení se ovšem ozývají tak často, že je otázkou času, kdy se do našeho právního řádu vrátí, když i nyní je předmětem úvah, zda samoživitelkám pomoci anebo zbytečně

nezatěžovat státní pokladnu.¹⁶⁹ Naopak německá právní úprava s tímto institutem počítá a upravuje ho v samostatném zákoně. Pozitivně můžeme u zálohování hodnotit skutečnost, že děti, jejichž rodiče nejsou momentálně schopni, jim poskytovat výživu dosahující alespoň minimální výše, mají nárok na pomoc od státu ve formě sociální dávky. Tyto dávky jsou pak regresně vymáhány po výživou povinném rodiči, a tak není ohrožena výživa dítěte, nad to je i jeho následné vymáhání v rukách státu. Negativně však hodnotím možnou zneužitelnost tohoto institutu a i pak případnou vymahatelnost tohoto regresního nároku po povinném. Ve Spolkové republice Německo s úspěchem vymoženo průměrně v 19 % případů.

Obě právní úpravy stojí na diametrálně odlišných metodách, kterými je výživné určováno, přestože vychází z hodnocení stejných hledisek. Pro českou právní úpravu je typická metoda volného hodnocení, která nejlépe vyhovuje tzv. odůvodněným potřebám dítěte. Na straně německé hovoříme o metodě objektivizace, která je založena na objektivně měřitelných hlediscích, kterými je příjem povinného a věk a dítěte, a tak je ve skutkově shodných případech rozhodováno totožně. Obě úpravy mají své nepopíratelné výhody, ale i úskalí. Do budoucna by se jevílo jako vhodné, postupovat podle metody, která by byla kombinací obou výše uvedených. A to uzákoněním minimální výše výživného. Tím by byla dána právní jistota pro nezletilé děti, spočívající v jistotě částky, která jim v každém případě náleží. Domnívám se, že důsledkem uzákoněné minimální výše výživného, by byla zejména vyšší úroveň ve sjednocení rozhodovací praxe soudů. Zároveň bych i nadále ponechala prostor pro volné hodnocení veškerých individuálních okolností případu. V situacích, kdy jsou zejména majetkové poměry povinného na vysoké úrovni, by mohly být hodnoceny a využity ve prospěch oprávněného dítěte tak, aby mu kromě minimální výše výživného náležela částka, co nejpřesněji reflektující potřeby obvyklé i mimořádně, včetně případných úspor.

¹⁶⁹ Dostupné na : <http://www.novinky.cz/domaci/359209-belobradek-musime-samozivitelkam-pomoci-jestli-ma-babis-lepsi-napad-nebranim-se-mu.html>

5. Seznam použité literatury

Odborná literatura:

- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.
- FRANCOVÁ, Marie a DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. vydání. Praha: WoltersKluwer, 2014. 246 s.
- HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana, PTÁČEK, Lubomír, SLADKÁ HYKLOVÁ, Jana. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011. 456 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 586 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 2006. 400 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rozvod a paragrafy*. 1. vydání. Praha: ComputerPress, 2001. 73 s.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014. 168 s.
- NOVOTNÝ, Petr et al. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: Grada, 2014. 194 s.
- RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999. 227 s.
- SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a vyživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vydání. Praha: WoltersKluwer, 2014. 243 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013. 302 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 362 s.

Zahraniční literatura:

- KAISER, Dagmar, SCHNITZLER, Klaus. *BGB: Familienrecht*. 2. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2010. 2672 s.
- KOVAŘÍK, Karel. *Die Unterhaltsansprüche zwischen nicht miteinander verheirateten Eltern: Tschebisches und deutsches Recht im Vergleich*. Německo: Kovařík, 2010. 83 s.
- SCHLÜTER, Wilfried. *BGB-Familienrecht*. 10., völlig neubearbeitete Aufl. Heidelberg: C.F. Müller, 2003. 317 s.
- SCHWAB, Dieter. *Familienrecht*. München: C.H. Beck, 2013. 487 s.

Právní předpisy:

- Zákon č. 195/1896 Sb., Bürgerliches Gesetzbuch, ze dne 18.8.1896
- Grundgesetz für Bundesrepublik Deutschland ze dne 23.5.1959, BGBl. S. 1
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
- Zákona č. 110/2001 S., o soudních exekutorech a soudní činnosti, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Odborná periodika:

- KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*, 2013, č. 3, s. 88-93.
- SVOBODA, Karel. K tvorbě úspor ve prospěch dítěte. *Právní rozhledy*, 2014, č. 12, s. 437.

- RAŠOVSKÝ, David. Dobré mravy jako kritérium přiznání výživného. *Právní fórum*, 2012, č. 9, s. 421-427.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, TELEČEK, Ivo. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 3, s. 23-31.
- SCHINNENBURGOVÁ, Petra, CIDLINA, Václav. K určování výše výživného. *Právní rozhledy*, 2013, č. 7, s. 251-253.
- SCHINNENBURGOVÁ, Petra, CIDLINA, Václav. K úrokům z prodlení z dlužného výživného. *Právní rozhledy*, 2013, č. 10, s. 368.
- ČUHELOVÁ, Kateřina, SPÁČIL, Ondřej. Plnění vyživovací povinnosti za jiného v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2012, č. 23-24, s. 855-858.
- STEHLÍK, Ondřej. Zálohování výživného státem. *Právní rozhledy*, 2013, č. 5, s. 159.
- SKLENÍČKA, Josef, ROZUM, Jan. K problematice neplacení výživného. *Trestněprávní revue*, 2014, č. 10, s. 239-244.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, č. 23-24, s. 801-813.

Internetové zdroje:

HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655–975) : komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. 1349 s. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 30.1.2015]. Dostupné na : <http://www.beck-online.cz/>

Kdejsitato [online].cz, [cit. 30.1.2015]. Dostupné na : <http://www.kdejsitato.cz/opatrovnicke-rizeni/ustavne-garantovana-prava-rodicu-a-deti.html>.

Metodický materiál pro sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na děti. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2010. [cit. 30.1.2015] Dostupné na : www.jacz.cz/images/stories/Vyzivne/vyzivne_metodika.pdf.

Nový občanský zákoník [online]. justice.cz, [cit. 30.1.2015]. Dostupné na : <http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/jak-vypadaji-zasady-noveho-obcanskeho-zakoniku/>.

ZEMAN, Milan. *Náhradní mateřství v novém občanském zákoníku – promarněná příležitost* [online].epravo.cz, 17.1.2013 [cit. 30.1.2015]. Dostupné na : <<http://www.epravo.cz/top/clanky/nahradni-materstvi-v-novem-obcanskem-zakoniku-promarnena-prilezitest-87962.html>>.

Adikia [online].cz, [cit. 30.1.2015]. Dostupné na : <<http://www.adikia.cz/news/nemecke-tabulky-vyzivneho-hanba-pro-ceskou-justici/>> .

Unterhalt [online].net, [cit. 30.1.2015]. Dostupné na : <<http://www.underhalt.net/duesseldorfer-tabelle.html>> .

ŘÍHOVÁ, Markéta. Aktuální otázky výživného pro nezletilé dítě ve srovnání s právní úpravou v SRN. [cit. 30.1.2015]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Dostupné na : <http://is.muni.cz/th/75174/pravf_m/DP_Marketa_Rihova.pdf>.

Unterhalt [online].net, [cit. 30.1.2015]. Dostupné na : <<http://www.underhalt.net/kindesunterhalt/mindestunterhalt.html>> .

Unterhalt [online].net, [cit. 30.1.2015]. Dostupné na : <<http://www.underhalt.net/kindesunterhalt/unterhaltsvorschuss.h>> .

Novinky [online].cz, [cit. 30.1.2015]. Dostupné na : <<http://www.novinky.cz/domaci/359209-belobradek-musime-samozivitelkam-pomoci-jestli-ma-babis-lepsi-napad-nebranim-se-mu.html>>.

Judikatura:

- Nález Ústavního soudu ze dne 15.9.2005, sp.zn. III. ÚS 606/04
- Nález Ústavního soudu ze dne 24.3.2005, sp.zn. II. ÚS 519/04
- Nález Ústavního soudu ze dne 26.1.2006, sp.zn. IV. ÚS 257/05
- Nález Ústavního soudu ze dne 8.4.2004, sp.zn. IV. ÚS 244/03
- Nález Ústavního soudu ze dne 12.9.2006, sp.zn. I. ÚS 299/2006
- Nález Ústavního soudu ze dne 10.6.2013,, sp.zn. I. ÚS 4239/2012
- Nález Ústavního soudu ze dne 2.6.2006, sp.zn. I. ÚS 399/05
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.3.2011, sp.zn. 21 Cdo 3909/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6.5.1967, sp.zn. 5 Cz 19/1967
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.4.2011, sp.zn. 4 Tdo 438/2011

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.2.2006, sp.zn. 30 Cdo 2336/2004
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.5.2009 sp.zn. NS Tdo 397/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.6.2011, sp.zn. 21 Cdo 3909/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu, ze dne 22.4.2004, sp.zn. 30 Cdo 2128/2003
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.2.1969, sp.zn. 1 Cz 84/1968
- Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31.1.1992, sp. zn. 7 Co 74/92 (R 11/1993)
- Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 19.11.2007, sp.zn. 10 Co 188/2007
- Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 19.5.2011, sp.zn. 28 Co 167/2011

6. Anotace/Abstract

Diplomová práce na téma vyživovací povinnost rodičů k nezletilým dětem ve srovnání s německou právní úpravou se podrobně zabývá problematikou vyživovací povinnosti jako nejdůležitějšího aspektu rodinněprávního vztahu mezi rodičem a dítětem. Práce je založena na porovnání české právní úpravy s právní úpravou německou, která je pro komparaci vhodná, vzhledem k obsahu a odlišným institutům. Problematika vyživovací povinnosti rodičů k nezletilým dětem, která je tématem diplomové práce je aktuální v každé době.

První kapitola je věnována obecné charakteristice pojmu výživného a stručné historii vývoje tohoto právního institutu na území České republiky. Nejrozsáhlejší část práce se zabývá českou právní úpravou podle rekodifikace soukromého práva, účinné od 1. ledna 2014. Tato část je podrobně zaměřena na obsah vyživovací povinnosti a kritéria, která jsou určující pro její rozsah v případě, kdy se stává předmětem posuzování a rozhodování soudu. Následné kapitoly se zabývají německou právní úpravou, přičemž vymezují základní pojmy vztahující se k vyživovací povinnosti k nezletilým dětem v SRN, a to včetně tzv. objektivizace výživného jako pojmu, který je naší právní úpravě cizí. Závěr diplomové práce je věnován shrnutí nejzásadnějších odlišností obou právních úprav, jakož i názoru na možnou úpravu *de lege ferenda* v České republice.

The master thesis on the topic of duty of a parent to maintain and support a minor in comparison to the German law thoroughly deals with the problem of the maintenance and support of a minor as the most important aspect of the legal relation between parent and child. The thesis is based on the comparison of the Czech and German law which both are suitable to compare to each other because of the content and different legal institutes. The topic of the thesis on the issue of the maintenance and support is up-to-date in any time.

The first chapter deals with the general characteristics of the institute of the maintenance and support and brief history of this legal institute in the area of Czech Republic. The most extensive part of the thesis deals with the Czech law on maintenance and support after the recodification of the civil law as effective since 1 January 2014. This part is focused on the content of the duty to maintain and support and decisive criteria for its extent while it is subjected to the decision of a court. Following chapters deal with the German law on the issue while they define basic concepts of a duty to maintain and support of minors in Germany in a comparable way, including so called “objectification of the maintenance” as a concept unknown

under the Czech law. The conclusion deals with the summary of the essential difference of the law on the issue in both countries, as with the possible *de legeferenda* amendment of the Czech law.

7. Klíčová slova/Keywords

Občanský zákoník, rodinné právo, vyživovací povinnost, výživné, nezletilé děti, česká právní úprava, německá právní úprava, komparace.

Civile code, family law, domestic relations, support, minor child, Czech law, German Law, comparison.